

Archeologienota

Hombeek (Mechelen) – Uilmolenweg

Ruth Ferket en Natasja Reyns

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Ruth Ferket en Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/172

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	15
2.4	Assessmentrapport	15
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	15
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	22
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	31
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	35
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	36
3	Samenvatting	38
4	Bibliografie	39
4.1	Publicaties	39
4.2	Websites	39
5	Bijlagen	40
5.1	Archeologische periodes	40

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021F104

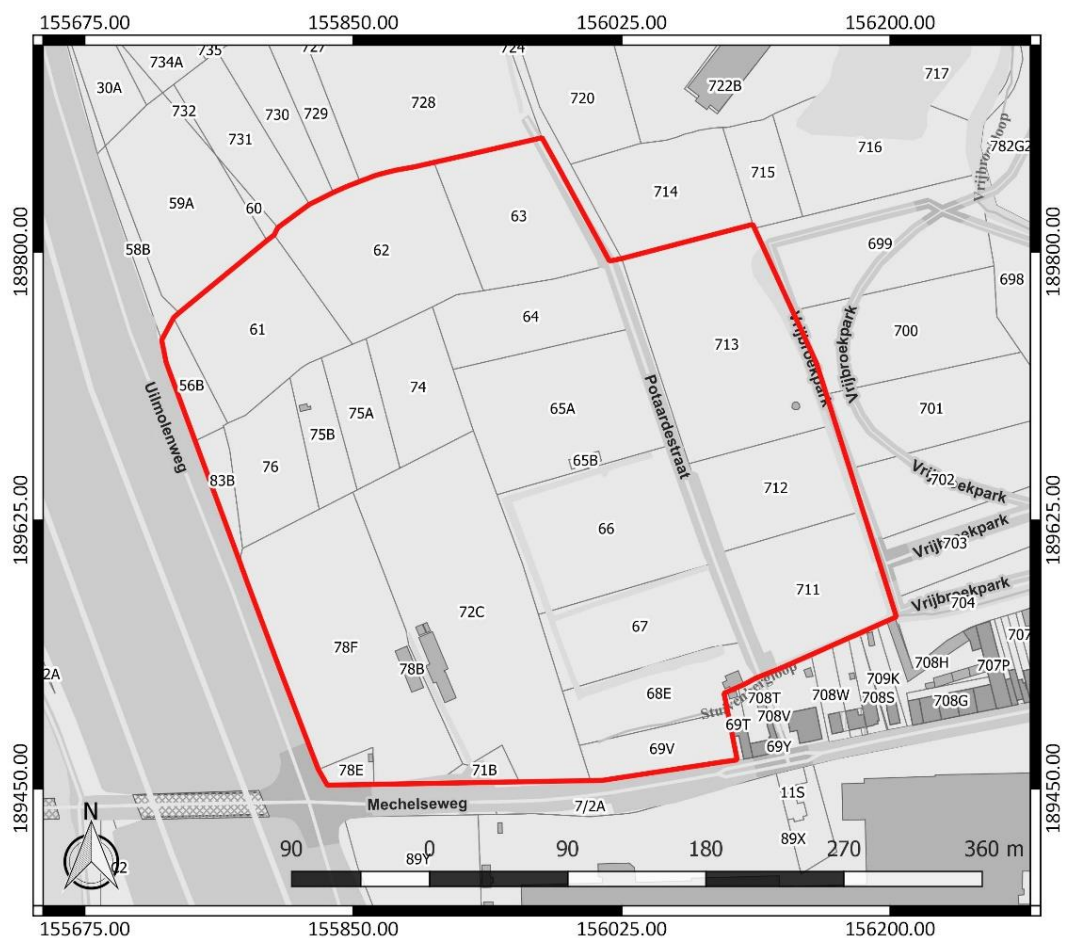
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Hombeek/Mechelen, Mechelseweg/Potaardestraat/Uilmolenweg, Vrijbroek/de Potaardenvelden

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 155725.02, 189452.35
- 156204.07, 189895.78

Kadastraal plan:

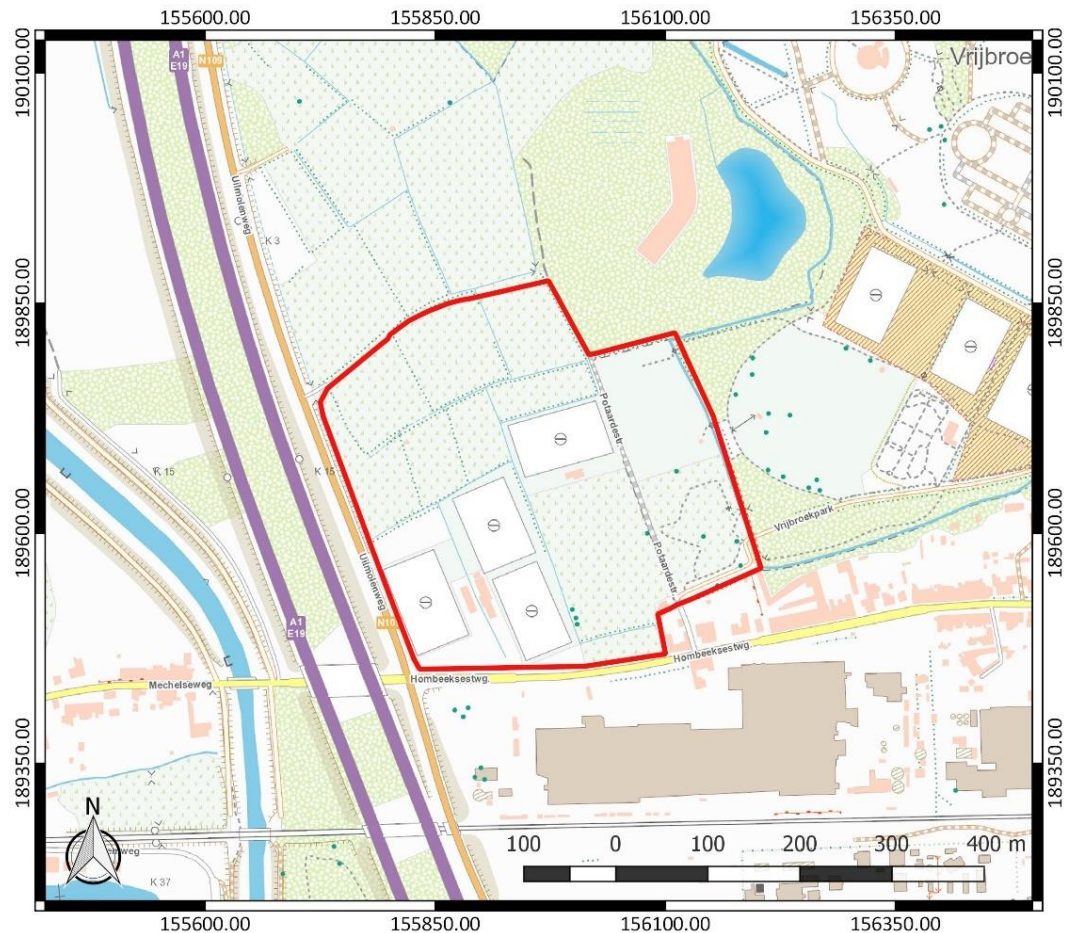

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Mechelen, Afdeling 5 (Hombeek), sectie A, nummers 56B, 61, 62, 63, 64, 65A, 65B, 66, 67, 68E, 69V, 71B, 72C, 74, 75A, 75B, 76, 78B, 78E, 78F en 83B; Mechelen, Afdeling 4, sectie F, nummers 711, 712 en 713; openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 14,165 ha

Topografische kaart:

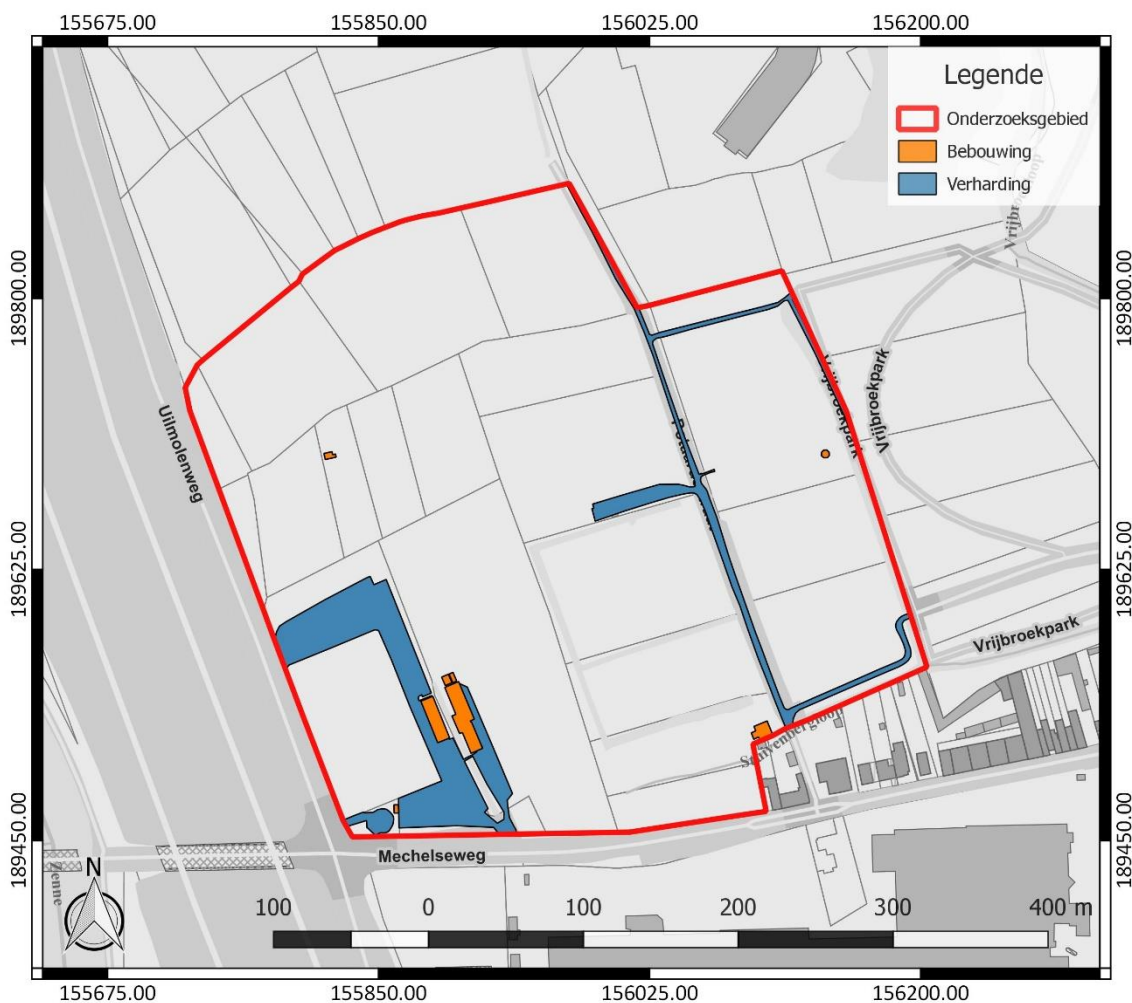

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 09/06/2021 – 19/10/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, grasland, akkerland, bos

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoekopdracht

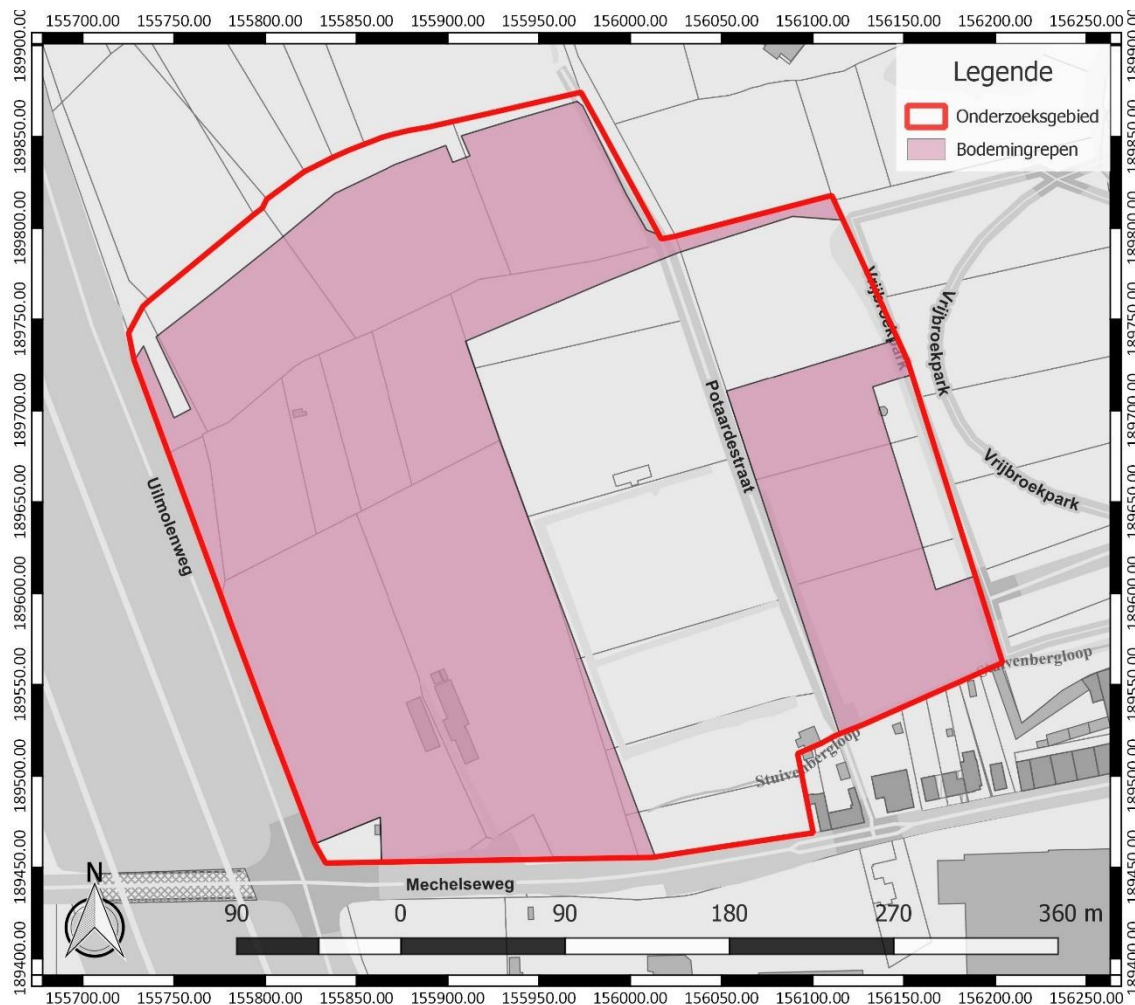
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: enkele percelen zijn nog niet in eigendom. Daarom kan het volledige masterplan niet in één keer uitgevoerd worden. Ook zijn er enkele zones waar bestaande bomen behouden blijven. De eerste fase van ontwikkeling zal bodemingrepen betekenen in een zone van ca. 8,827 ha.

Figuur 4: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, in het kader van de vergunningsaanvraag, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het volledige terrein zullen conform het masterplan zeven nieuwe sportvelden, een parking en een wadi aangelegd worden. Ook zal er een nieuw gebouw opgetrokken worden. Hiervoor worden de bestaande constructies gesloopt en worden de bestaande verhardingen en halfverhardingen grotendeels opgebroken (Figuur 5). Ook een deel van de aanwezige bomen zal gerooid worden. Sommige bomen en grachten blijven behouden.

De wadi zal in het noorden van het terrein aangelegd worden (Figuur 6). In het centrale deel van het onderzoeksgebied worden vijf sportvelden voorzien om voetbal, rugby en hockey te spelen. Deze velden worden aangelegd in gras en in kunstgras. Daarnaast wordt er nog een veld voor multisporten en een veld voor beachsporten voorzien en wordt er een zone voor urbansporten aangelegd. Tussen de sportvelden wordt een plein aangelegd en wordt een nieuw gebouw opgetrokken. In het zuiden van het onderzoeksgebied worden een parking en een hondenweide aangelegd. Rondom de sportvelden en parkeerplaatsen worden grachten aangelegd. Verder worden er ook nog paden, een Finse piste en groenzones aangelegd en bomen aangeplant rondom de nieuwe infrastructuur.

De verstoringdieptes van de geplande bodemingrepen (aanleg sportvelden, infrastructuur, wadi, gebouw) bedraagt gemiddeld 50 à 80 cm. In de zones waar opgehoogd wordt, zal enkel de teelaarde afgegraven worden, over een diepte van ca. 20 tot maximaal 30 cm. Dit is buiten het nieuwe gebouw gerekend. De vloerplas van het nieuwe gebouw komt hoger te liggen dan het huidige maaiveldniveau.

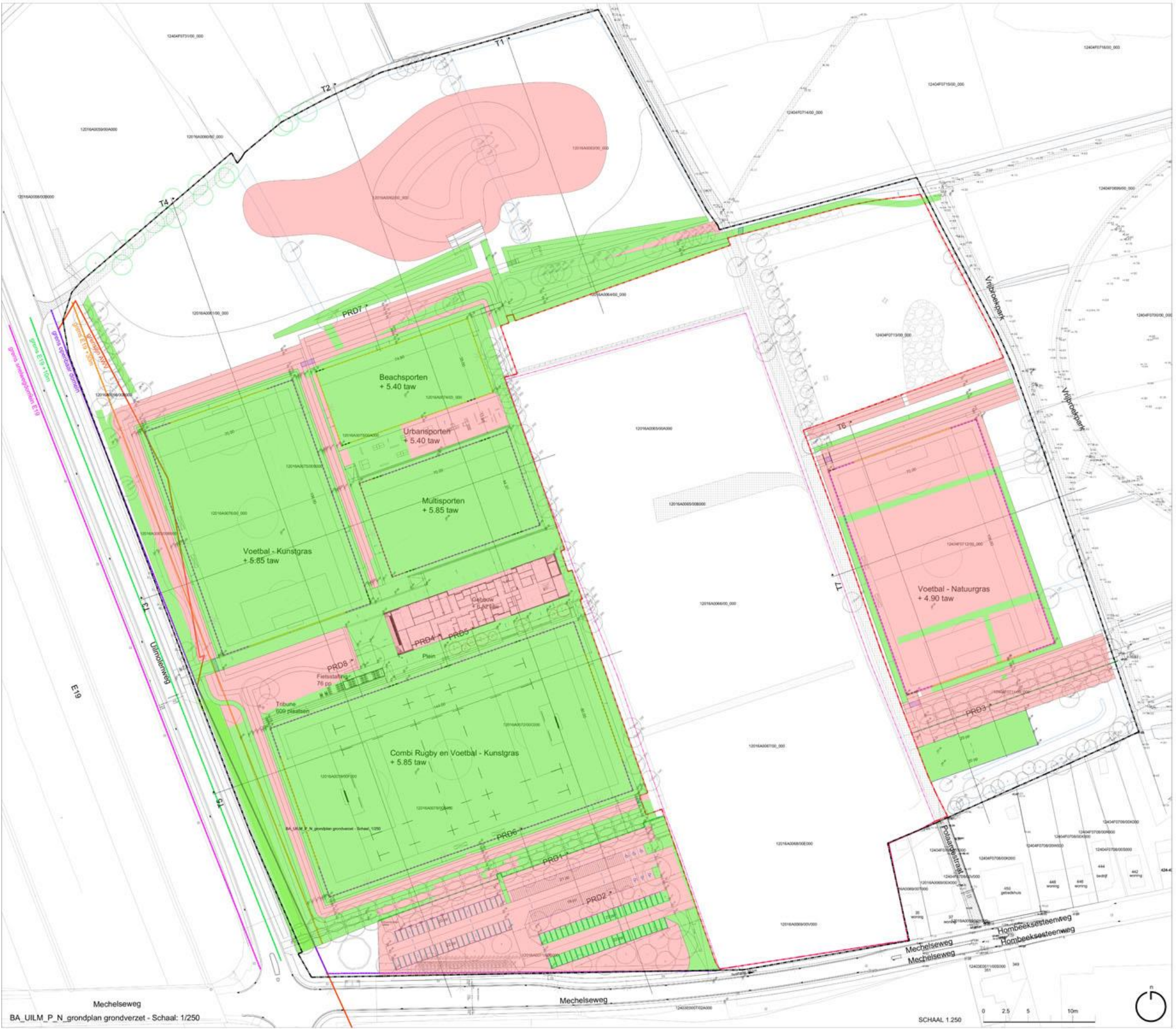
Het huidige maaiveldniveau bedraagt er 5,30 m TAW. De nulpas van het gebouw komt op 6,54 m TAW. De enige elementen in relatie tot het nieuwe gebouw die een verstoring van het huidige maaiveldniveau betekenen zijn een ontzodiging van 20 cm ter hoogte van de footprint van het gebouw, de paalfunderingen waarvan de diepte nog niet vastligt, funderingszolen tussen de paalkoppen en onder de contouren van het gebouw (op -87 cm onder de nulpas van het gebouw) en twee liftputten (tot -100 en -150 cm onder de nulpas van het gebouw).

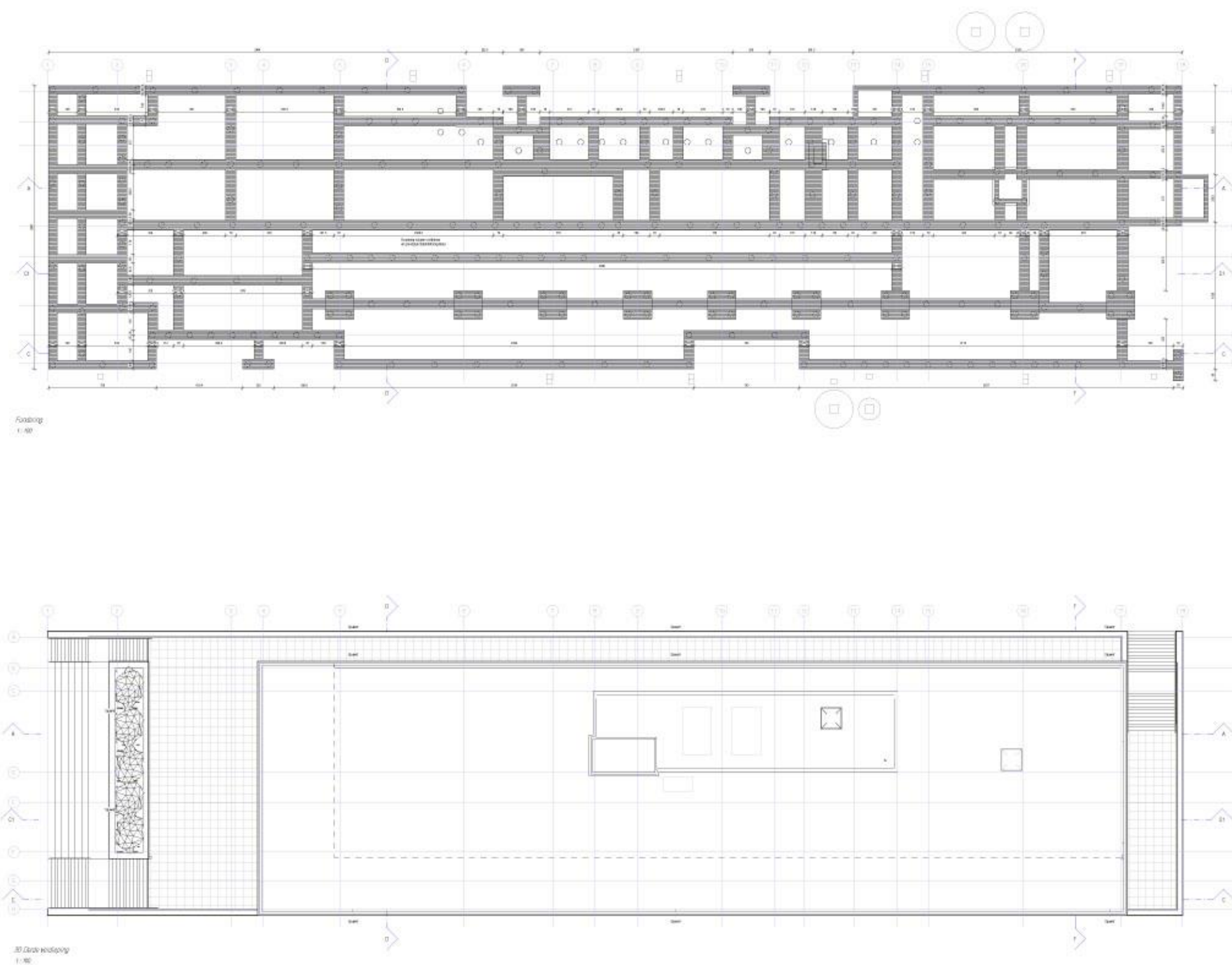
Figuur 5: Plan van de bestaande toestand/Afbraakplan

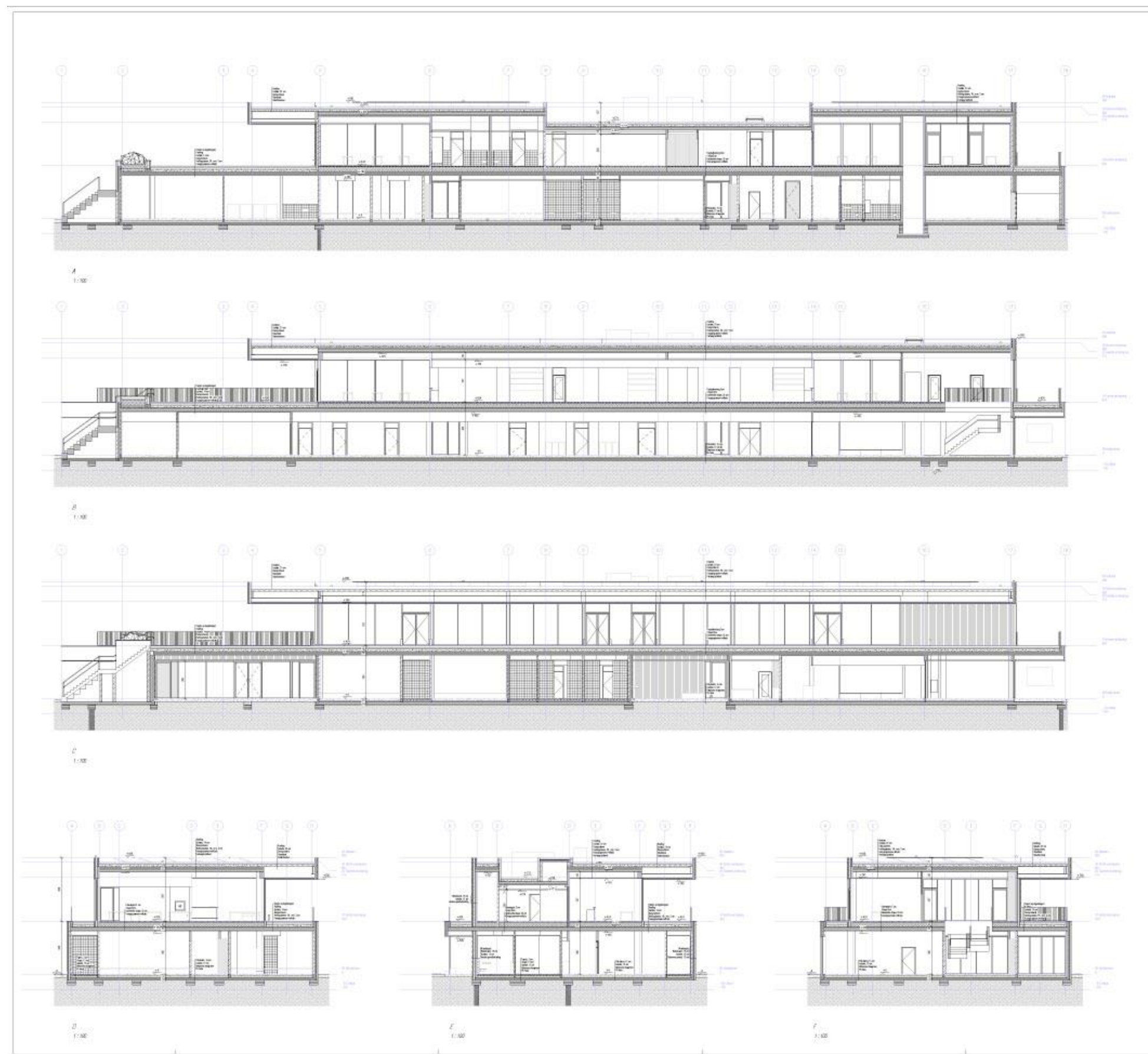
Figuur 6: Ontwerpplan

Figuur 7: Plan met aanduiding van de geplande reliëfwijzigingen

Figuur 8: Funderingsplan en dakenplan nieuw gebouw

Figuur 9: Snedes

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de kaart van Mechelen, Borgerstein, Hombeek en Muizen door Jacob van Deventer (1550-1565), de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden zes momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

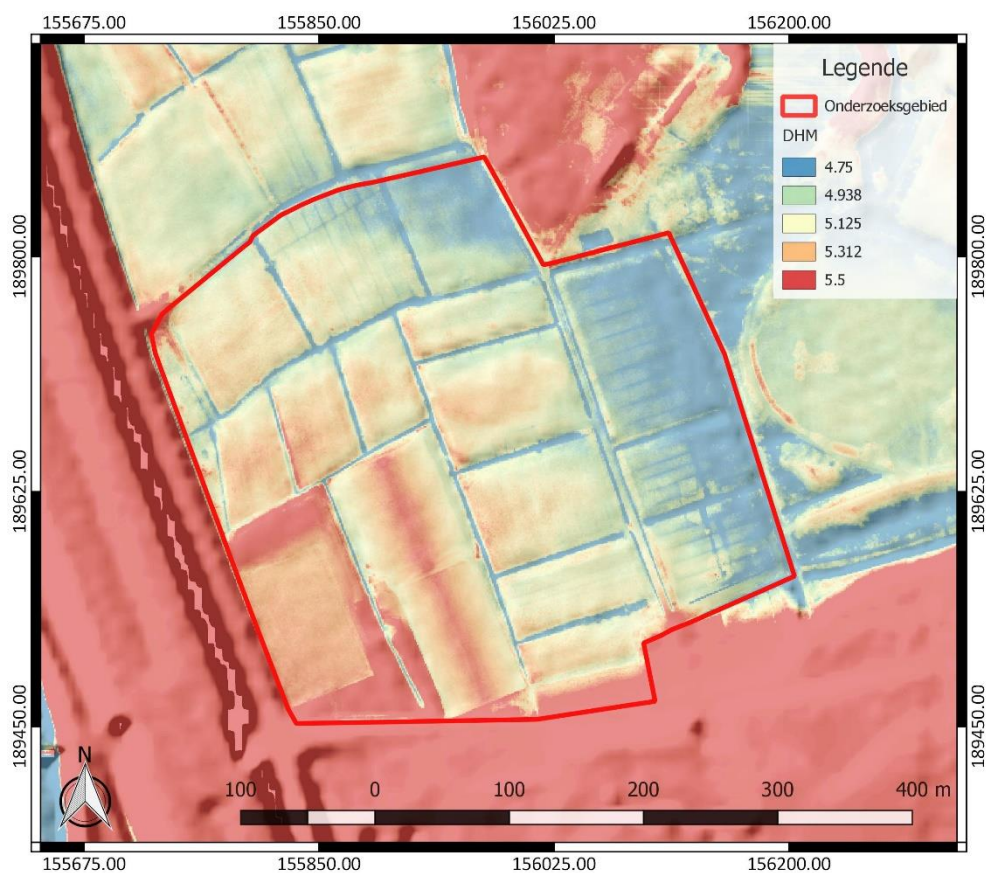
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich grotendeels op het grondgebied van Hombeek, deelgemeente van Mechelen. Het oostelijke deel van het onderzoeksgebied (de zone ten oosten van de Potaardestraat) ligt op het grondgebied van Mechelen. Het centrum van Hombeek bevindt zich op een afstand van ca. 500 m ten westen van het onderzoeksgebied. De Mechelse binnenstad situeert zich op een afstand van ca. 1,2 km ten noordoosten. Het terrein wordt omsloten door het Vrijbroekpark in het oosten, de Mechelseweg in het zuiden en de Uilmolenweg in het westen (Figuur 10). De Potaardestraat loopt in het oosten doorheen het onderzoeksgebied.

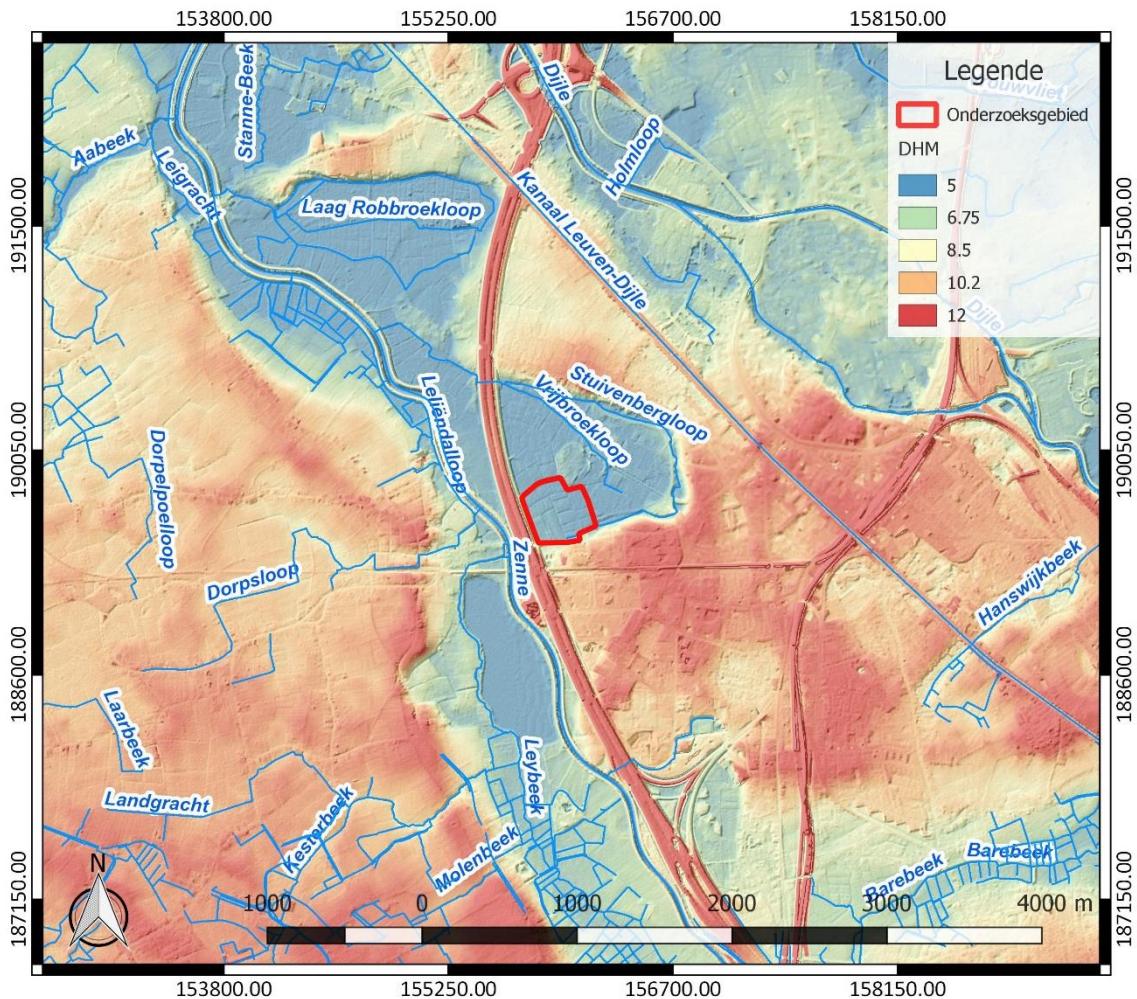
Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in park- en recreatiegebieden. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. Op korte afstand ten westen van het onderzoeksgebied stroomt de Zenne (Figuur 12). De Vrijbroekloop, een zijloop van de Zenne, bevindt zich op korte afstand ten noordoosten en ten noorden. De Stuivenbergloop ontspringt in het zuiden van het terrein, om vervolgens verder ten oosten en ten noordoosten ervan te lopen en ten noorden samen te vloeien met de Vrijbroekloop. Op grotere afstand ten oosten en ten noordoosten stroomt de Dijle.

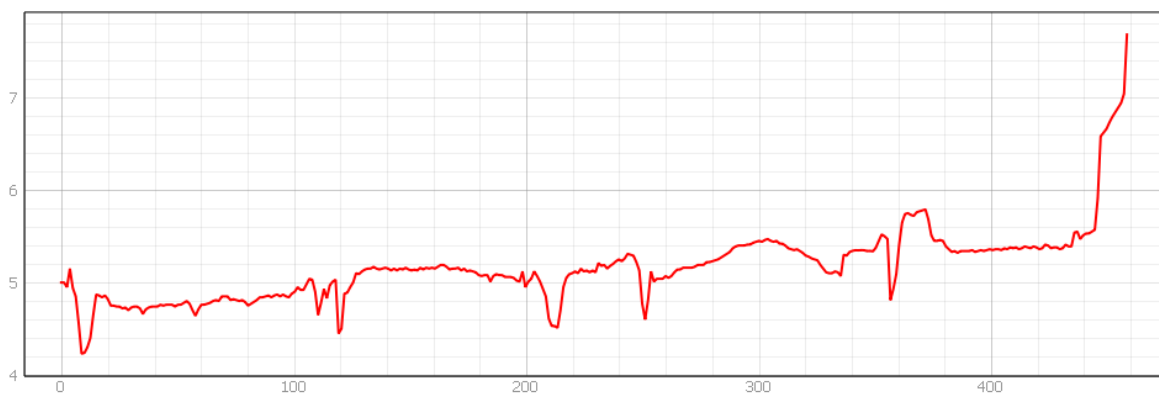
Figuur 10: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

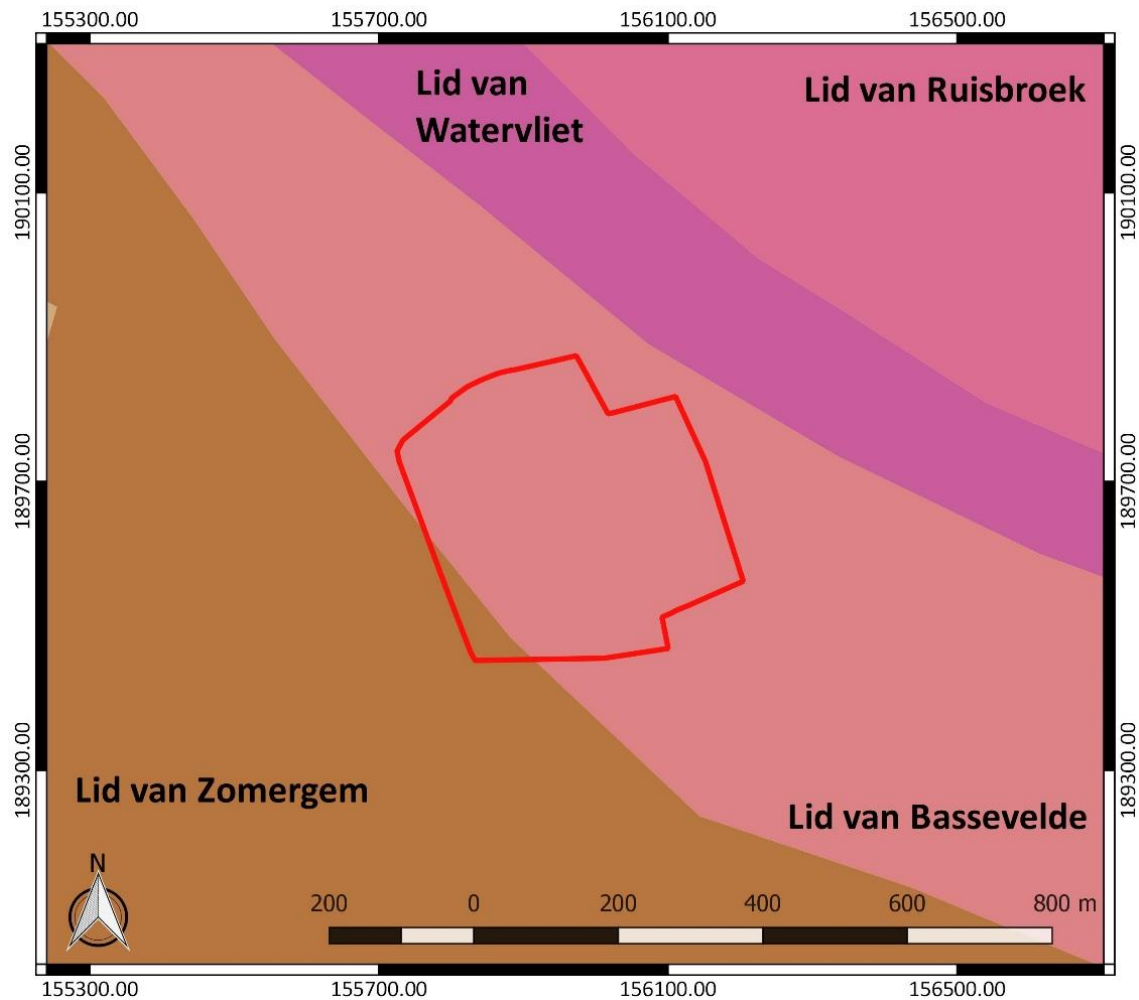
Figuur 12: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 13: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch wordt Mechelen gekenmerkt door een vlak reliëf met een groot aantal waterlopen. De alluviale vlakten van de Dender en de Dijle zijn te situeren rond een hoogte van 3 m. De ondergrond in de omgeving bestaat doorgaans uit pleistocene windafzettingen en behoort tot het zogenaamde Dekzandgebied, dat gekenmerkt wordt door homogene zandige afzettingen aan het oppervlak, gevolgd door fijne zanden waarin leemlagen aan de basis voorkomen. In dit gebied bestaat de bodem

uit zand, lemig zand en lichte zandleemgronden.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich in de Zennevallei. Het terrein kent een hoogte van 4,2 tot 7,7 m TAW (Figuur 13). De hoogste punten bevinden zich in het zuidwesten van het onderzoeksgebied (Figuur 11). Het terrein helt af naar het noorden en het oosten toe.

Figuur 14: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 14) bestaat grotendeels uit het Lid van Bassevelde (Formatie van Zelzate). Dit wordt gekenmerkt door donkergrijs fijn zand tot zand, dat silthoudend en glauconiet- tot glimmerhoudend is. Het zuidwesten van het terrein behoort tot het Lid van Zomergem (Formatie van Maldegem), dat uit grijsblauwe klei bestaat. Ten noordoosten zijn het Lid van Watervliet en het Lid van Ruisbroek (Formatie van Zelzate) weergegeven. Het Lid van Watervliet bestaat uit donkergroene, zandhoudende klei. Het Lid van Ruisbroek wordt gekenmerkt door licht groengrijs tot grijsbruin zand, dat sterk fossielhoudend is en dat soms grote oesterschelpen bevat.⁴

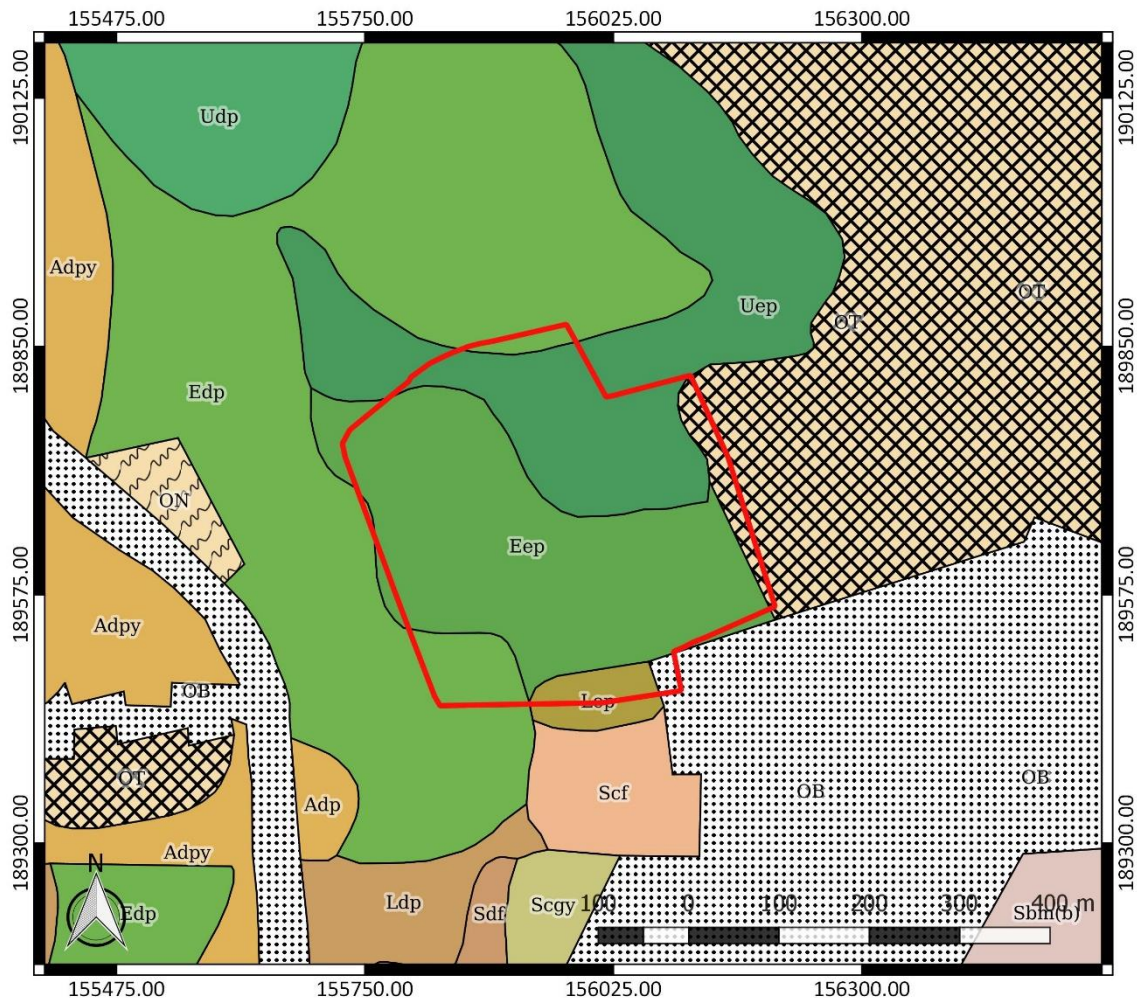
³ Bogemans 1996, 3-5

⁴ www.geopunt.be/kaart

Figuur 16: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

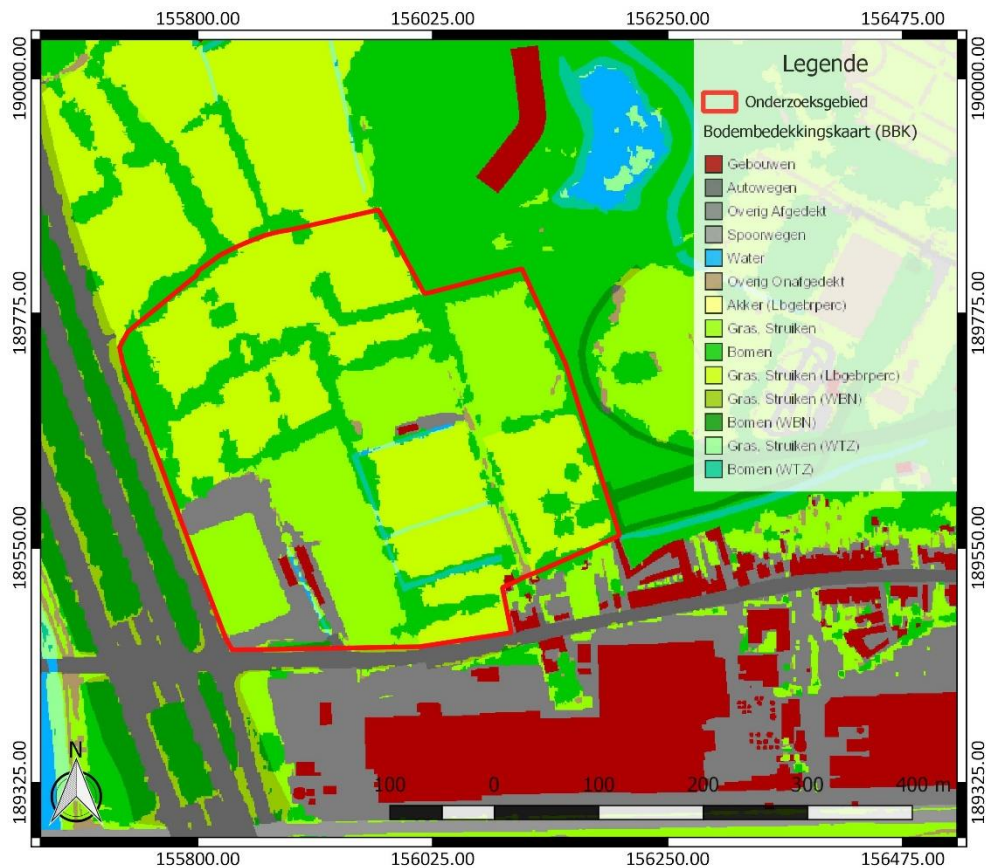
De quartairgeologische kaart (Figuur 15) geeft aan dat in het onderzoeksgebied fluviatiele afzettingen, afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aanwezig zijn. Hieronder kunnen eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Deze afzettingen zijn echter mogelijk afwezig. Mogelijk bevinden zich hieronder ook nog oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. In het uiterste zuidoosten van het terrein ontbreken de fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal.⁵

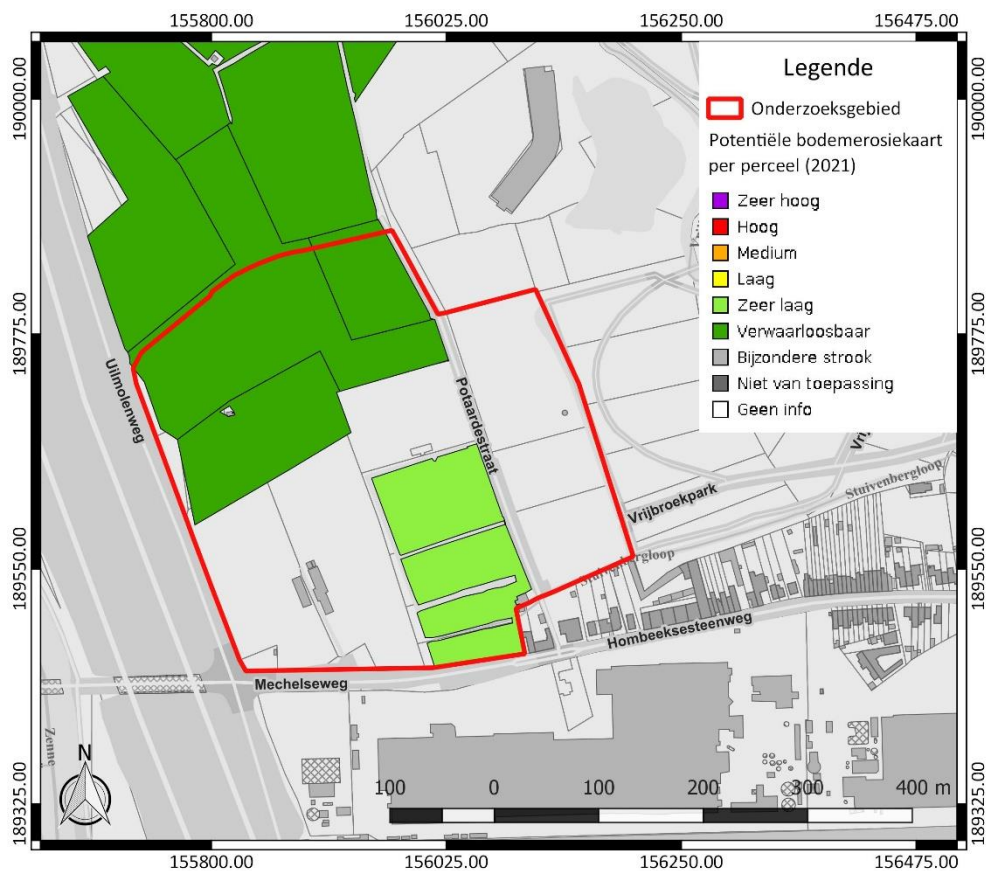
Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 17) toont dat in het onderzoeksgebied voornamelijk een sterk gleyig kleibodem zonder profiel (Eep) te verwachten is. Deze bodem strekt zich uit van in het noordwesten, over het centrale en zuidelijke deel van het terrein tot in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. In het uiterste noorden en het zuidwesten van het onderzoeksgebied treffen we een matig gleyig kleibodem zonder profiel (Edp) aan. Verder geeft de kaart in het noorden van het terrein ook nog een sterk gleyig zwaar kleibodem zonder profiel (Uep) weer. In het uiterste zuiden is volgens de bodemkaart een natte zandleembodem zonder profiel (Lep) aanwezig. Ter hoogte van de oostelijke rand van het terrein zijn sterk vergraven gronden (OT) weergegeven. Tot slot is in het uiterste zuidzuidoosten een bebouwde zone (OB) te bemerken.

⁵ www.geopunt.be/kaart

Figuur 18: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Op de bodemgebruikskaart zijn in het onderzoeksgebied enkele gebouwen en verhardingen te bemerken (Figuur 18). Verder wordt het onderzoeksgebied voornamelijk ingenomen door gras, struiken, bomen en enkele grachten. Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 10). Volgens de potentiële bodemerosiekaart varieert de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied van zeer laag tot verwaarloosbaar (Figuur 19).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Hombeek werd vermoedelijk reeds bewoond in de prehistorie, ondanks de moerassige eigenschappen van de plaats. Tijdens het ancien régime (de periode vóór 1789) was Hombeek opgedeeld in twee hoofdheerlijkheden: Op-Hombeek of Smal-Brabant in het westen en Neer-Hombeek in het oosten. Het is niet duidelijk waar de grens tussen beide heerlijkheden precies liep. Op-Hombeek was een uitgestrekt bos- en heidegebied met schaarse bebouwing, dat deel uitmaakte van het hertogdom Brabant. Het gebied werd vanaf de 13de eeuw geëxploiteerd onder impuls van de Brabantse hertogen. Er ontstonden enkele grote hoeven (kleine heerlijkheden), omgeven door bebouwing. De uitbouw van de hoeven werd overgelaten aan abdijen zoals de abdij van Kortenberg en de abdij van Leliëndaal. In 1561 werd Op-Hombeek een zelfstandige Brabantse heerlijkheid onder Laurentius de Rycke.⁶

Neer-Hombeek was in oppervlakte de grootste van de twee hoofdheerlijkheden. De heerlijkheid situeerde zich ter hoogte van vruchtbare allodiale gronden. De dorpskern met kerk maakte deel uit van Neer-Hombeek. De oorsprong van deze heerlijkheid is niet gekend. Vermoedelijk groeide dit deel van Hombeek uit een vrije nederzetting aan een Zenne-overgang. De nederzetting bezat een eigen schepenbank, die bevestigd werd in 1272. Neer-Hombeek was op het einde van de 13de eeuw in handen van de familie Berthout. Vanaf 1308 viel de heerlijkheid onder het gezag van Mechelen. Er waren hier ook een tiental Brabantse enclaves aanwezig, waarover regelmatig geredetwist werd. Meestal was er een brouwerij aanwezig in deze enclaves en lag het ontduiken van accijsrechten aan de basis van de conflicten. Tijdens de Franse Revolutie werden Op- en Neer-Hombeek verenigd en sindsdien vormen ze één gemeente.⁷

Op religieus vlak maakte Hombeek eertijds deel uit van het bisdom Kamerijk. Vanaf 1559 viel de gemeente onder het aartsbisdom Mechelen. De parochie gaat vermoedelijk terug tot in 1129, toen Burchard, bisschop van Kamerijk, de cisterciënzerabdij van Kortenberg begiftigde met het altaar van Hombeek. Deze abdij bezat hier dus de oudste rechten. Toch gaf ze in 1231 toestemming voor de oprichting van het norbertinessenklooster van Leliëndaal in het noordoosten van de huidige gemeente, nabij de grens met Leest, op de zogenaamde "Kerkhofweide" aan de Zenne. Het klooster werd in de 16de eeuw meermaals getroffen door de godsdiensttroebelen en brandde volledig af in 1580. De kloosterzusters weken uit naar Keulen. Vanaf 1585 vestigden ze zich definitief in de binnenstad van Mechelen. Van het oorspronkelijke klooster in Hombeek resten enkel nog de fundamenten.⁸

De dorpskern van Hombeek bestond oorspronkelijk uit twee aparte woonkernen: één aan de Zenne-overgang en één rondom de kerk. Mogelijk is er sprake van een respectievelijk pre-Frankische en Frankische kern. Tot in het midden van de 19de eeuw bestond het dorpscentrum nog uit twee afzonderlijke woonkernen. Op het einde van de 19de eeuw werd de bedding van de Zenne grotendeels verlegd naar aanleiding van saneringswerken. De grens met Mechelen volgde oorspronkelijk de oude bedding en lag vóór de fusie in 1977 afwisselend ten oosten en ten westen van de huidige bedding.⁹

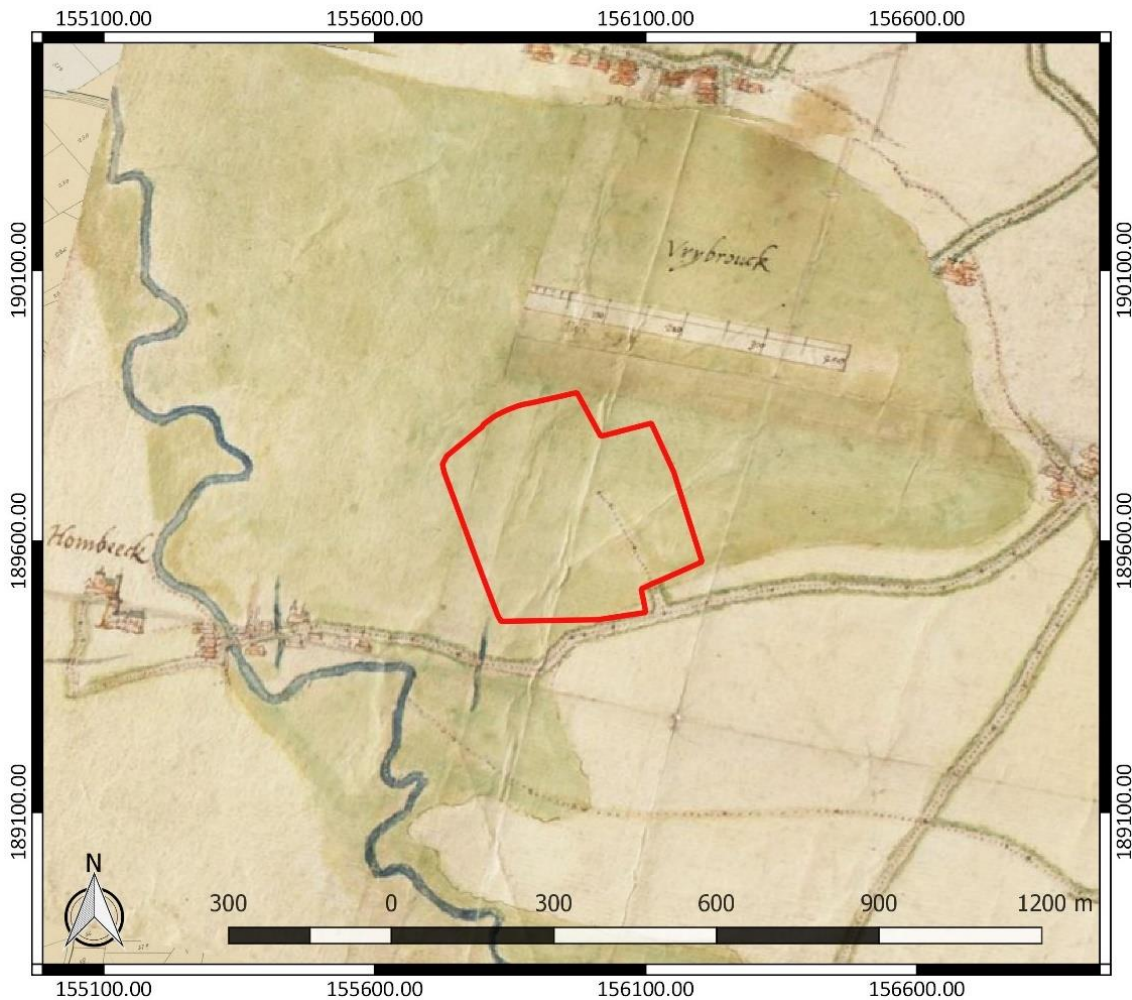
⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hombeek [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13498> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hombeek [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13498> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hombeek [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13498> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hombeek [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13498> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

Op de kaart van Mechelen, Borgerstein, Hombeek en Muizen door Jacob van Deventer (1550-1565) situeert het onderzoeksgebied zich ten oosten van de Zenne en de dorpskern van Hombeek (Figuur 20). Ten zuiden is de Mechelseweg reeds te bemerken. Ter hoogte van de Potaardestraat, in het oosten van het terrein, loopt een pad. Het onderzoeksgebied ligt in een onbebouwd beemdengebied: het zogenaamde “Vrijbroek”.

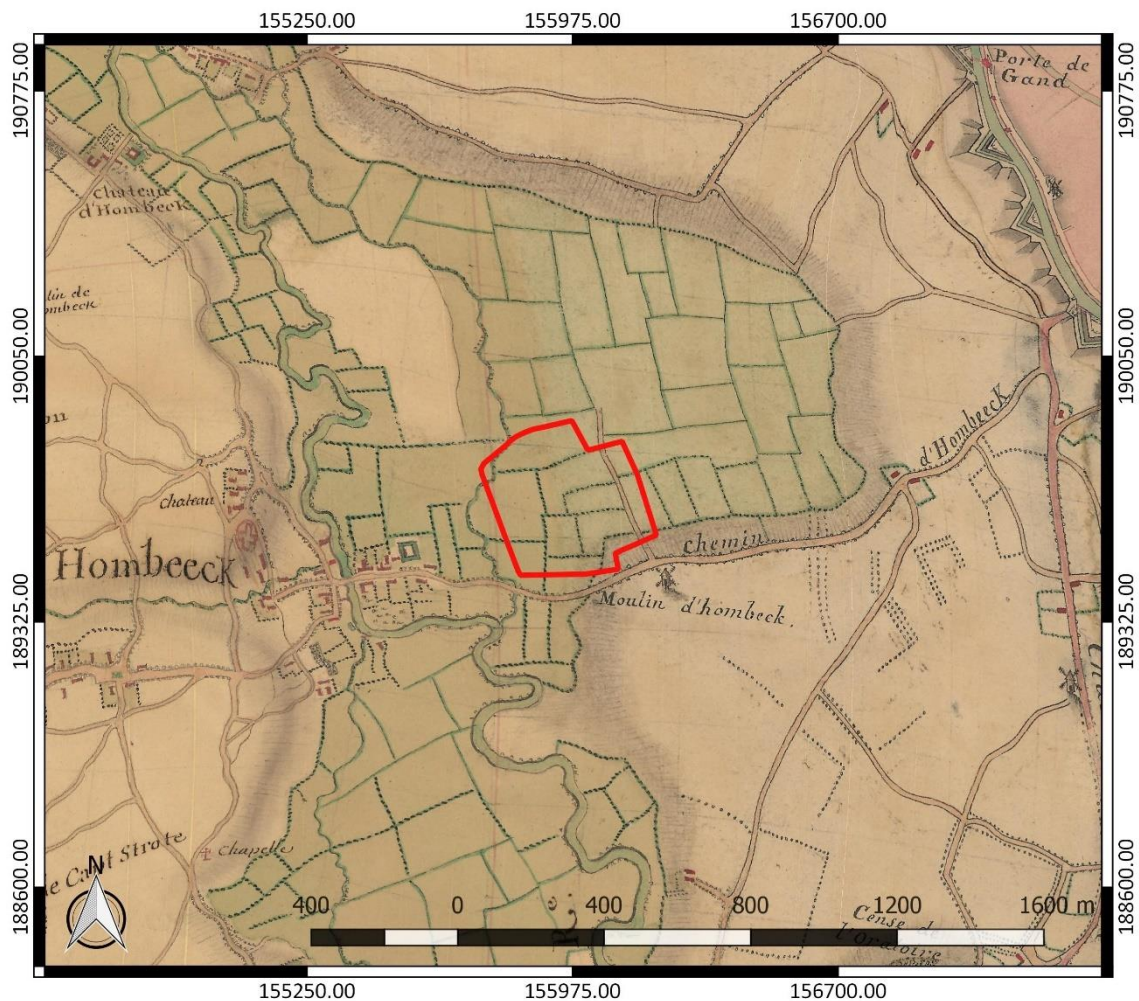

Figuur 20: Kaart van Mechelen, Borgerstein, Hombeek en Muizen door Jacob van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

De geschiedenis van het Vrijbroek gaat terug tot in 1260, toen Berthout de Groote, heer van Mechelen, het recht op het oppervlakkig gebruik van de beemden verkocht. Het stadsbestuur volgde de heer van Mechelen op als bestuurlijk opzichter van het gebied. Het Vrijbroek bleef lange tijd beemdengebied en werd gebruikt als weiland. In 1832 was het Vrijbroek tijdelijk in gebruik als oefenterrein van het Franse leger dat Mechelen passeerde om Antwerpen in te nemen. Pas in 1865 kwam het Vrijbroek echt in het bezit van de stad Mechelen. De beemden bleven in gebruik als weiland maar enkel de inwoners van Mechelen mochten nu gebruik maken van de weilanden. Tot de eerste helft van de 20ste eeuw bleef deze situatie bestaan. In 1929 werd een aanzienlijk deel van het gebied door de provincie gekocht en opengesteld voor het publiek. In deze periode ontstond het Vrijbroekpark in het oostelijke deel van het Vrijbroek. Het park bestaat uit bospercelen, die van elkaar gescheiden worden door een dichte structuur van paden en door een grachtenstelsel. Op heden is het park een Provinciaal Domein met een recreatieve infrastructuur. Een deel van het Vrijbroek ging verloren door de aanleg van de

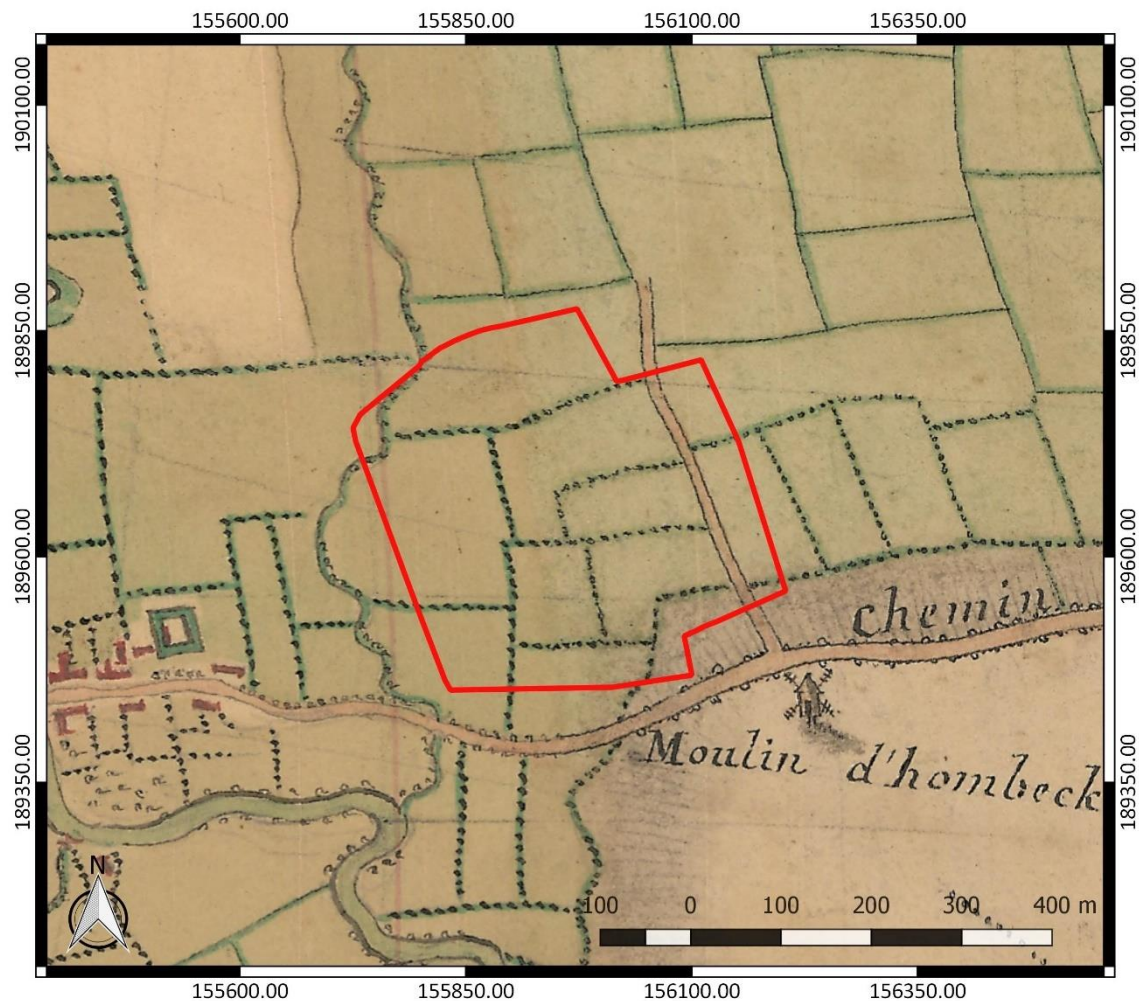
autosnelweg E19 tussen Antwerpen en Brussel. Het resterende deel van het gebied bleef in gebruik als kleinschalig landbouwgebied met een afwisseling van bos, weiland en een aantal bomenrijen.¹⁰

De Villaretk kaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), toont tevens dat het onderzoeksgebied in het beemdengebied langs de Zenne gelegen is (Figuur 21 en Figuur 22). Het terrein is in gebruik als nat grasland. In het noordwesten van het terrein is een waterloop weergegeven. Ter hoogte van de perceelsgrenzen lopen grachten. De Mechelseweg en de Potaardestraat zijn opnieuw duidelijk weergegeven. Aan de overzijde van de Mechelseweg is een molen afgebeeld. Ten noordoosten is de historische stadskern van Mechelen te bemerken.

Figuur 21: Villaretk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

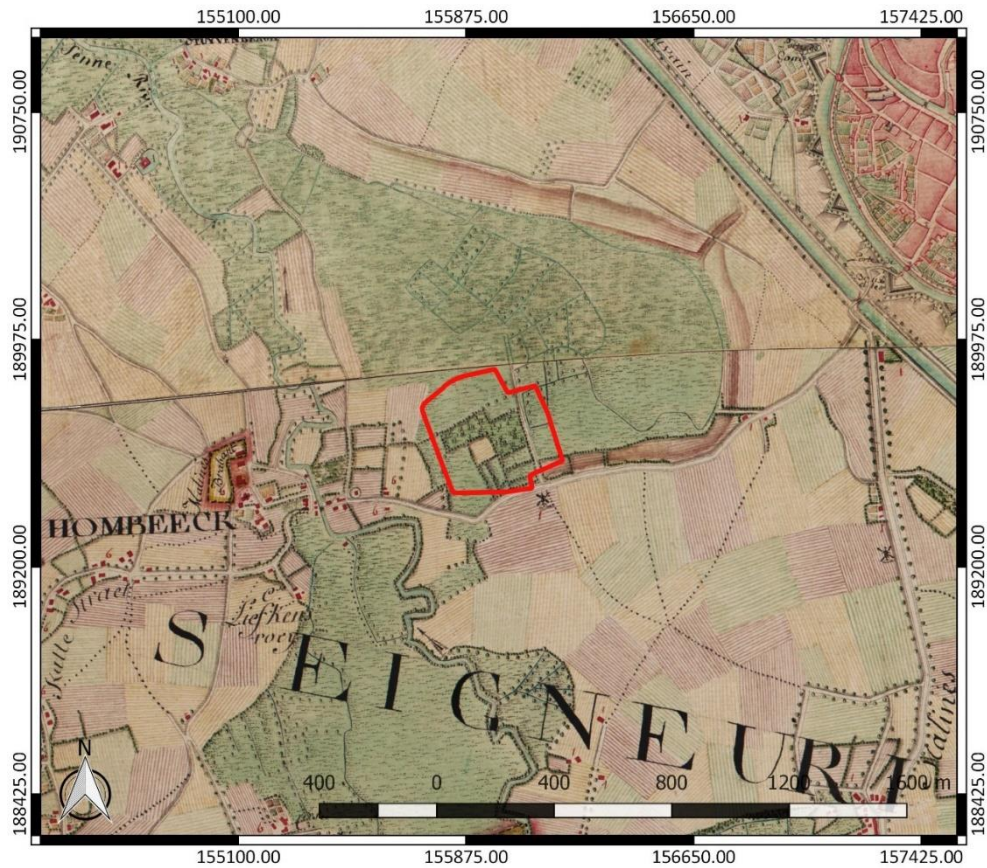
¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Vrijbroekpark [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301512> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

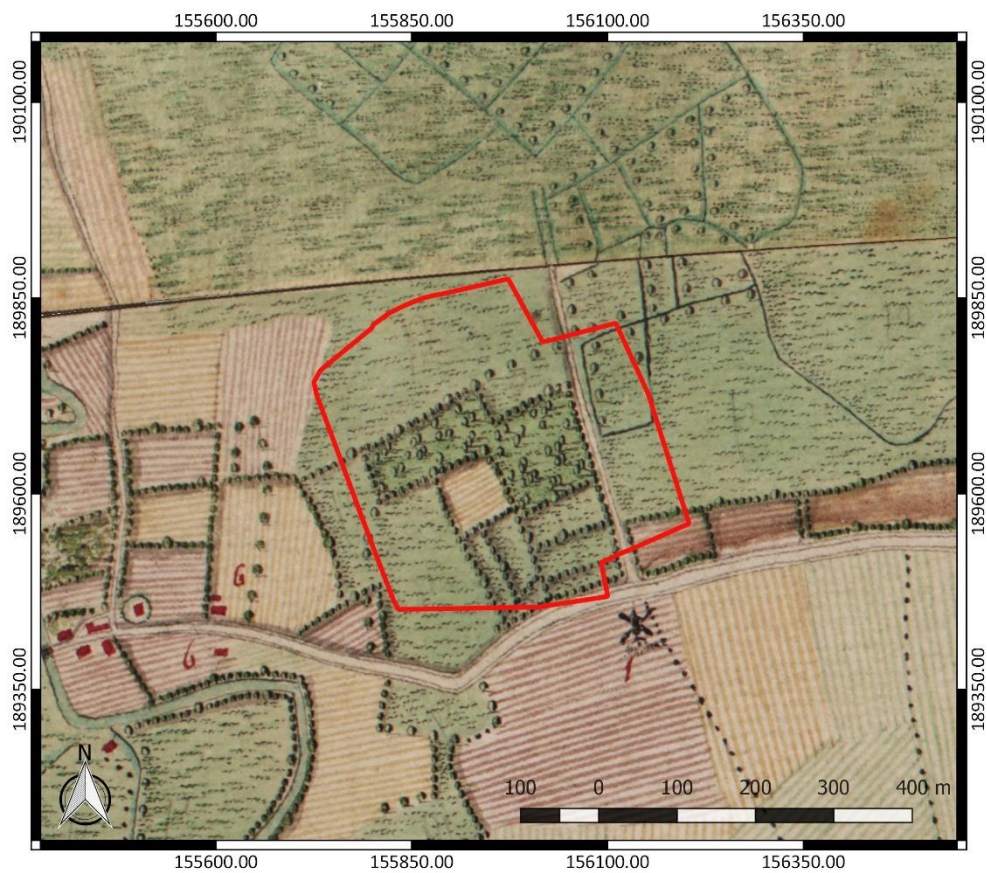
Figuur 22: Villaretkaart (detail) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied nog steeds grotendeels in gebruik is als grasland (Figuur 23 en Figuur 24). In het centrale deel van het terrein is een bebost perceel en een perceel akkerland weergegeven. Ook het uiterste zuidoosten van het terrein is in gebruik als akkerland. Ter hoogte van de perceelsgrenzen binnen het onderzoeksgebied zijn bomenrijen afgebeeld.

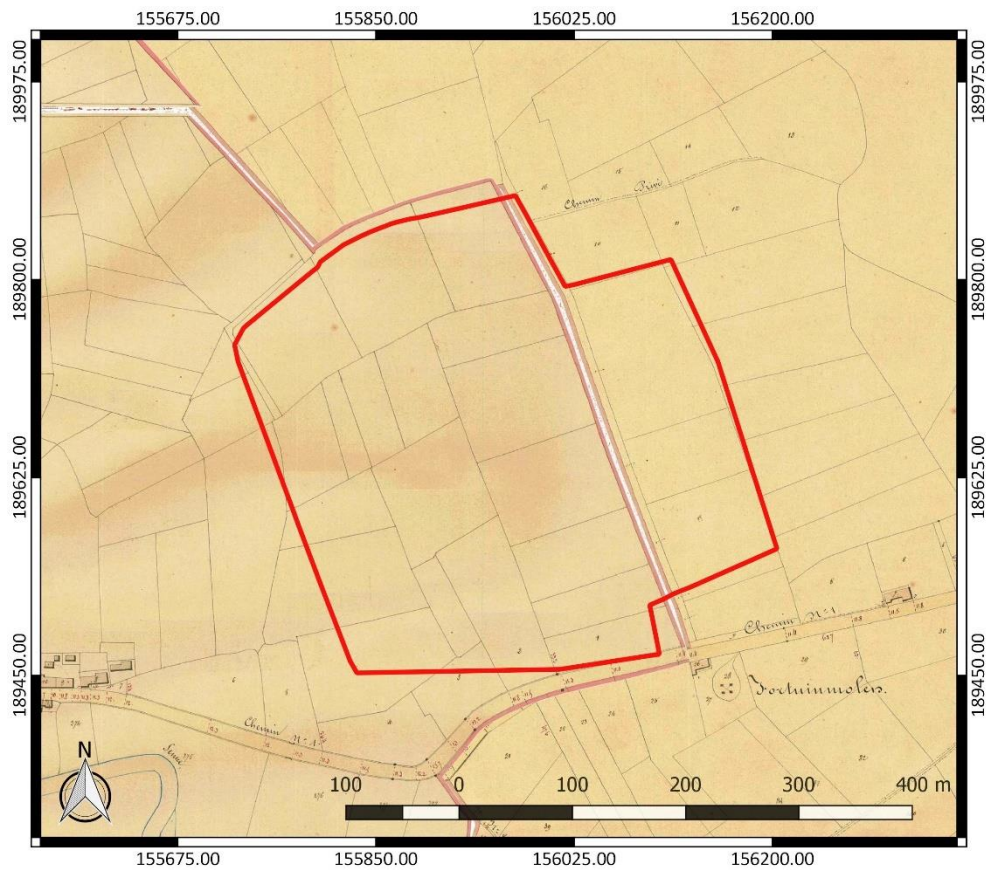
De Atlas der Buurtwegen (1841) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds onbebouwd is (Figuur 25). Het was vermoedelijk nog steeds grotendeels in gebruik als grasland. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardig beeld weer (Figuur 26). De Vandermaelenkaart (1846-1854) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds in gebruik is als gras- en akkerland (Figuur 27).

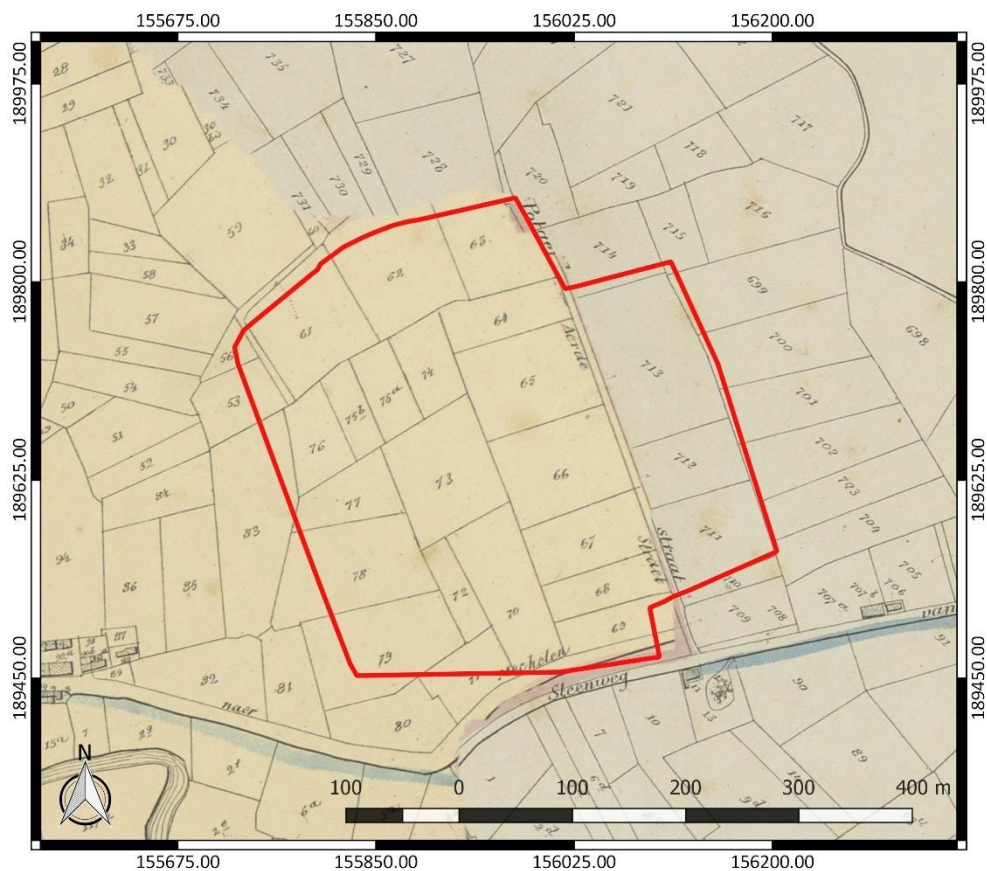
Figuur 23: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

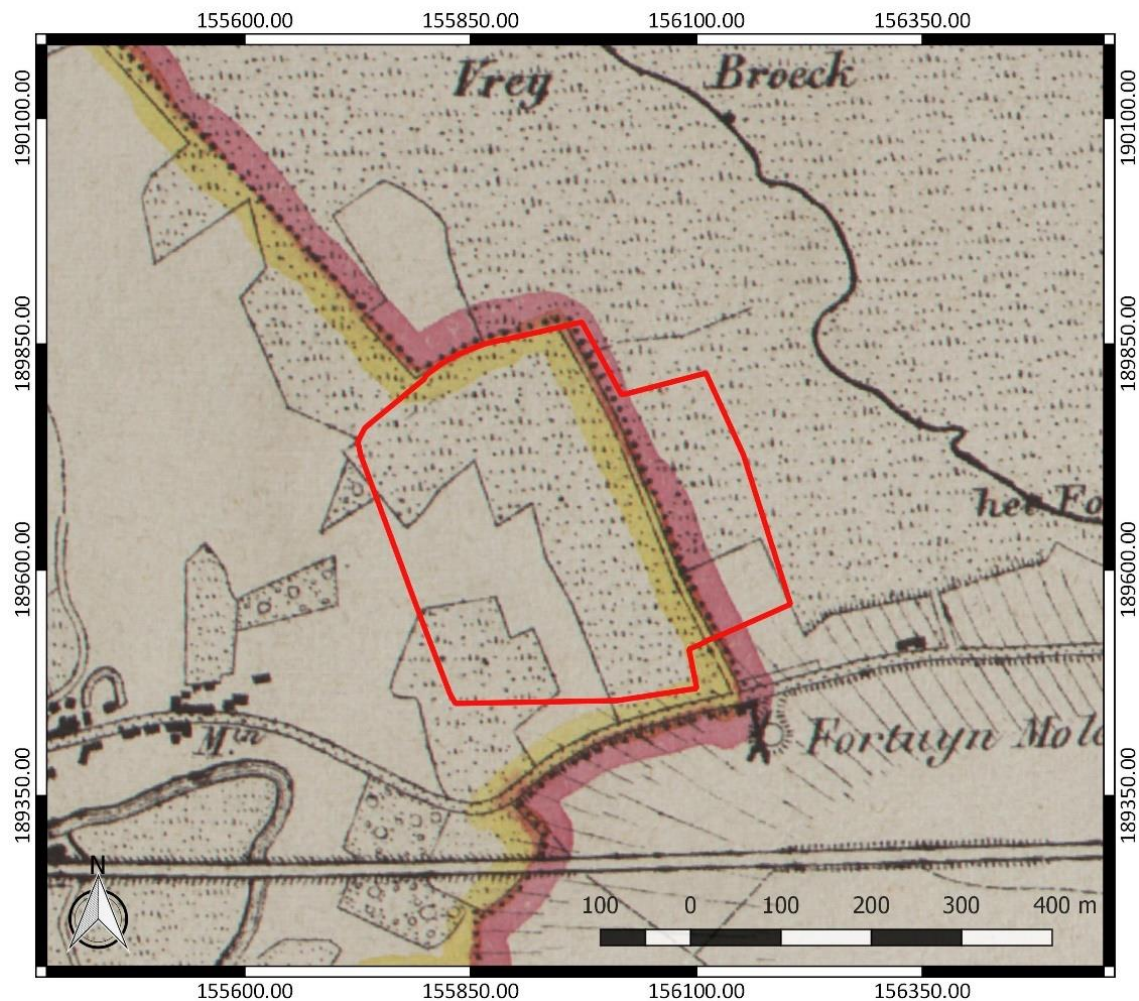
Figuur 24: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (detail) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

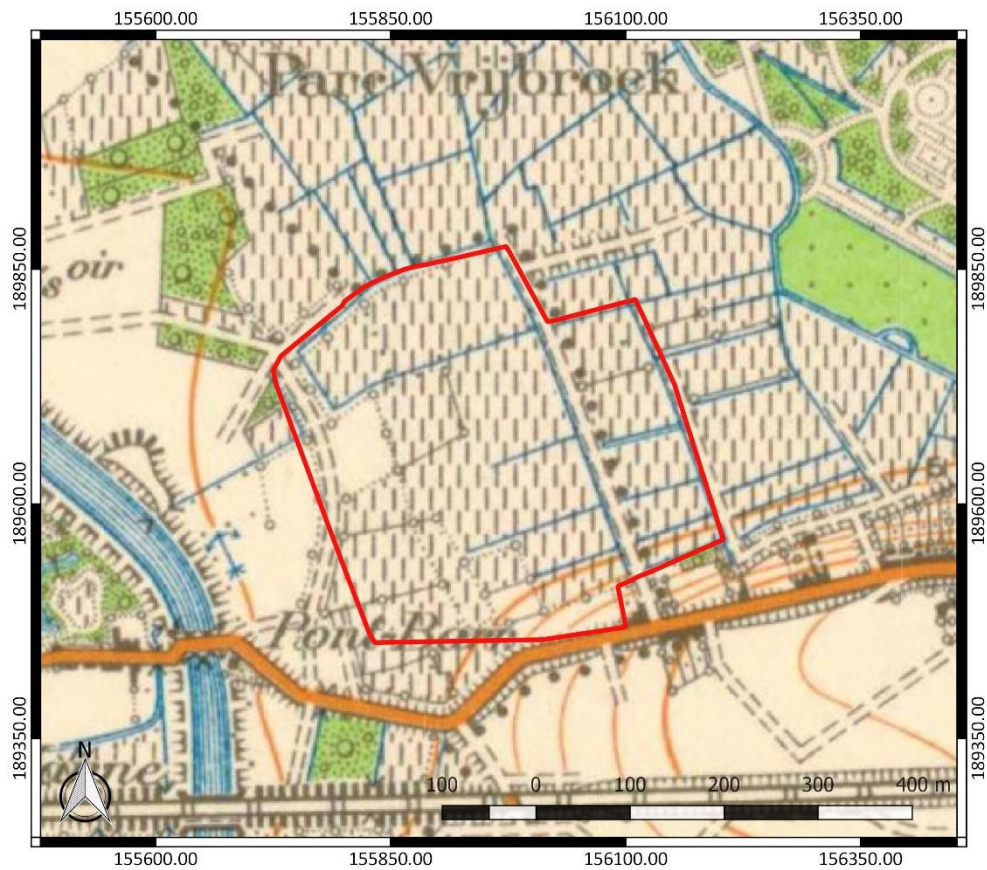

Figuur 27: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1930 (Figuur 28) toont de situatie na het ontstaan van het Vrijbroekpark en het verleggen van de bedding van de Zenne in 1895. Bij deze laatste gebeurtenis werd het straatniveau van de Mechelseweg verhoogd.¹¹ De Zenne loopt nu op kortere afstand ten westen van het onderzoeksterrein. Het onderzoeksgebied bestaat nog steeds bijna volledig uit grasland. Er zijn ook opnieuw enkele grachten weergegeven binnen het onderzoeksgebied. Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 29) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds door gras- en akkerland en enkele bomenrijen wordt ingenomen. Op korte afstand ten westen is de snelweg E19 aangelegd. Ook de parallel lopende Uilmolenweg is voor het eerst te bemerken.

Op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 30) is te zien dat er enkele gebouwen en verhardingen zijn aangelegd binnen het onderzoeksgebied. In het zuiden van het terrein is voor het eerst een sportveld te bemerken. Het merendeel van het terrein is echter nog in gebruik als gras- en akkerland. Een luchtfoto uit 2000-2003 (Figuur 31) toont een uitbreiding van de verharding in het zuidwesten van het terrein. Verschillende percelen binnen het onderzoeksgebied zijn in gebruik als sportterrein. Het overige deel van het terrein is nog steeds in gebruik als gras- en akkerland. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 10).

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Mechelseweg [online] <https://id.erfgoed.net/themas/432> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

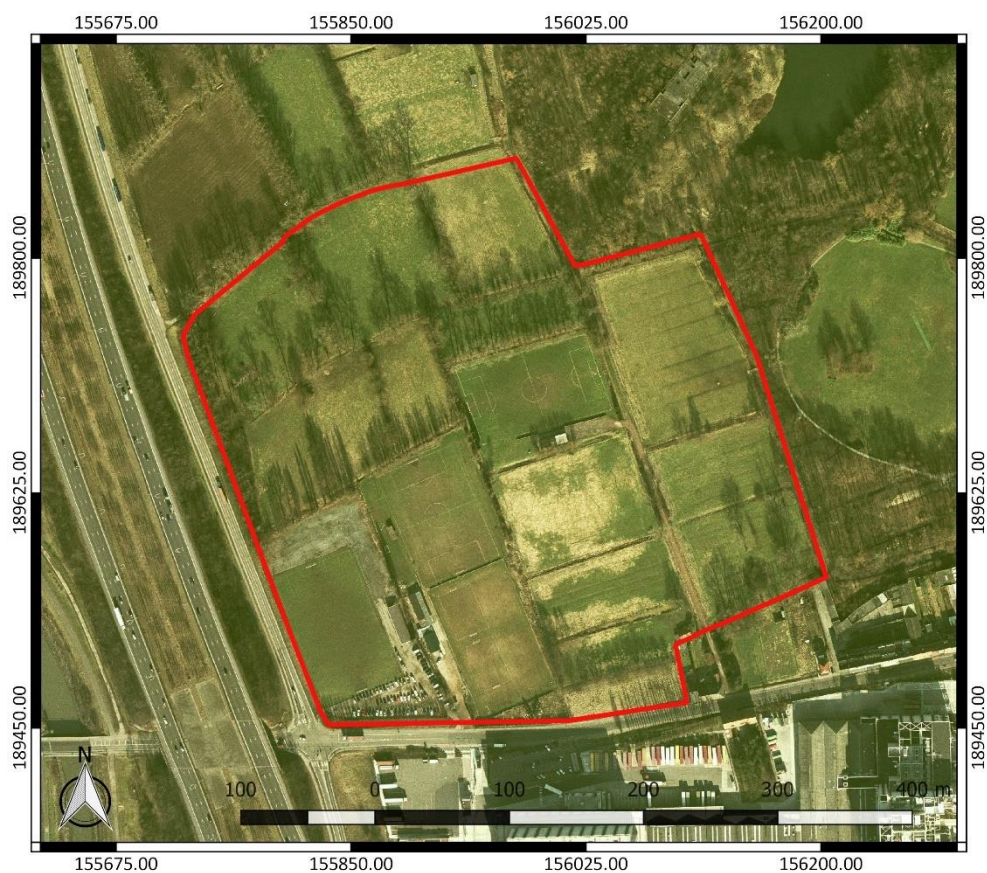
Figuur 28: Topografische kaart uit 1930 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 29: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

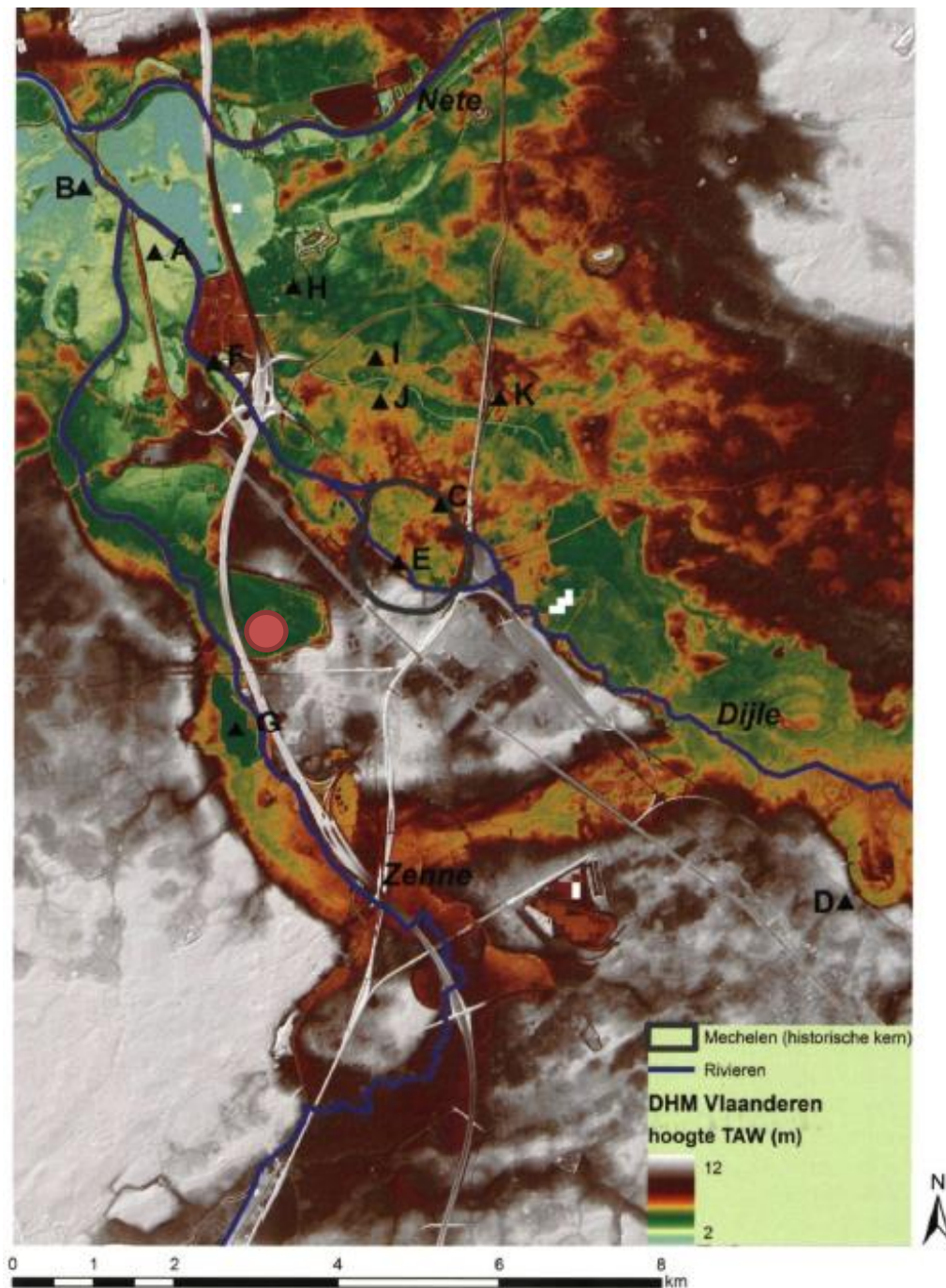

Figuur 30: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 31: Luchtfoto uit 2000-2003 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Uilmolenweg III [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/221722> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

Figuur 33: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen van de ruime regio met prehistorische archeologische vindplaatsen (A) Zennegat, (B) oppervlaktevindplaats te Heindonk, (C) Mechelen Stompaertshoek, (D) oppervlaktevindplaatsen te Hever en baggervondsten uit de Binnen- Dijle, (F) vondsten uit de Dijle aan de monding van de Vrouwvliet, (G) vondsten bij de zandontginning van de Eglegemvijver te Hombeek, {H, I, J en K} oudere oppervlaktevindplaatsen bij het Tivolipark en in de vallei van de Vrouwvliet (Meylemans 2015, 39) en met aanduiding van het onderzoeksgebied (rode bol)

De landschappelijke ligging van het terrein binnen een meanderlus van de Zenne met de aanwezigheid van een riviergeul zorgt voor een groot archeologisch potentieel op de aanwezigheid van steentijd artefactensites en een prehistorisch landschap. Het aanwezige kleipakket heeft voor afdekking van dit prehistorische landschap gezorgd. Binnen het Vrijbroek zijn er nog geen vondsten gekend uit de steentijd. Wanneer er gekeken wordt naar de riviervalleien zijn er langs de Zenne en de Dijle verschillende steentijdvindplaatsen te situeren (Figuur 33). Ter hoogte van de Eglegemvijver in Hombeek, ten zuidwesten van het onderzoeksgebied en aan de overzijde van de Zenne werden

vondsten aangetroffen uit de steentijd (Figuur 33: G). Het gaat om een geweitak (edelhert), aan de basis afgesneden en gebroken (CAI ID 162848). De punt vertoont gebruikssporen (afgevlakt, afgesleten tot op het spongieus gedeelte).¹⁴ Nabij de grens met Haacht werd in de oude bedding van de Zenne een hertshoornen huls met ovale doorboring gevonden uit het laatneolithicum (CAI ID 12257). Op deze locatie werd ook een bronzen randbijltje gevonden en middeleeuws aardewerk.¹⁵ Een onderzochte site die duidelijk het archeologisch potentieel toont van de riviervalleien in de omgeving van het onderzoeksgebied is de site Zennegat, gelegen tussen de Dijle en de Zenne (Figuur 33: A). Op die locatie werden minstens vier fasen van prehistorische aanwezigheid herkend. De oudste vastgestelde bewoning situeert zich in het mesolithicum. De jongste fase betreft een landbouwnederzetting van rond 1800 voor Chr.¹⁶

Bij een vooronderzoek en opgraving ter hoogte van de Zemstseweg (CAI ID 214345), ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, zijn resten uit verschillende periodes aan het licht gekomen. Tijdens het vooronderzoek werden twee of drie kuilen met handgevormd aardewerk uit de metaaltijden en vijf kuilen, waaronder een mogelijke paalkuil, uit de Romeinse tijd aangesneden. De oudste resten werden aangetroffen tijdens de opgraving op het terrein. Het gaat om lithisch materiaal uit het midden-mesolithicum en het midden- tot laat-neolithicum. Verder werden er ook nog enkele kuilen en lagen met handgevormd aardewerk uit de midden-ijzertijd aangetroffen tijdens de opgraving. Uit de Romeinse tijd werden tijdens de opgraving drie volledige gebouwplattegronden en enkele onvolledige structuren blootgelegd. Deze sporen worden in de midden-Romeinse tijd geplaatst.¹⁷

Een andere locatie waar resten uit de steentijd zijn aangetroffen, situeert zich ten zuiden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Eglegemvijver, in de oude bedding van de Zenne (CAI ID 102257). Er werd een hertshoornen huls met een ovale doorboring uit het laat-neolithicum aangetroffen. Daarnaast kwam hier ook een bronzen randbijltje uit de vroege bronstijd aan het licht en werd er middeleeuws aardewerk verzameld.¹⁸

Verder zijn er nog resten uit de metaaltijden en de Romeinse tijd aanwezig in de omgeving. Tijdens een vooronderzoek aan de Zemstseweg (CAI ID 218214) ten zuidwesten, werd een kringgreppel zonder vondstmateriaal aangetroffen. De omvang van de structuur doet een datering in de bronstijd vermoeden. Voorts werden hier nog paalkuilen, kuilen en een mogelijke waterput uit de Romeinse tijd gevonden.¹⁹ Vervolgens werd er een opgraving uitgevoerd op deze locatie (CAI ID 980112), waarbij bewoningssporen uit de eerste helft van de midden-ijzertijd en uit de vroeg-Romeinse tijd gevonden zijn. De sporen en structuren uit de midden-ijzertijd zijn voornamelijk te interpreteren als kuilen en spiekers. Uit de Romeinse tijd werden vier huisplattegronden vastgesteld. Het ingezamelde vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit handgevormd aardewerk en in mindere mate uit gedraaid aardewerk, huttenleem en keramische objecten. Er werd ook nog een kleine hoeveelheid natuursteen en vuursteen aangetroffen.²⁰

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eglegemvijver [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/162848> (Geraadpleegd op 26-08-2021)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eglegemvijver 2 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102257> (Geraadpleegd op 26-08-2021)

¹⁶ Meylemans 2015, 42-45

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zemstseweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/214345> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eglegemvijver 2 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102257> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zemstseweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/218214> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hombeek Zemstseweg [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/980112> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

Op de oevers van de oude Zenne-arm en in de afzettingen hiervan, ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied (CAI ID 102260), werden resten uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen aangetroffen. De ingezamelde vondsten bestaan uit handgevormde scherven uit de metaaltijden, aardewerkscherven en een benen naald uit de Romeinse tijd en aardewerkscherven uit de middeleeuwen. Er zouden ook resten van een oude kano van onbepaalde datering aangetroffen zijn. De vondsten vertonen geen kenmerken van verspoeling en zijn waarschijnlijk afkomstig uit de onmiddellijke omgeving.²¹

In de Bergenstraat (CAI ID 102258), ten zuidwesten van het onderzoeksterrein, is een vierkante houten waterput aangetroffen met vier hoekpalen, enkele scherven, een handmaalsteen en een houten roeispaan. De waterput zou bij een villa horen en mogelijk uit de Romeinse tijd dateren. Volgens een andere interpretatie dateert de waterput echter uit de 16de-17de eeuw.²²

In de omgeving bevinden zich ook nog resten uit de middeleeuwen. Ten westen bevindt zich de St.-Martinuskerk (CAI ID 103404). De geschiedenis van de kerk gaat terug tot in de vroege middeleeuwen. De kerk zou in de 9de eeuw ontstaan zijn als villa-hofkerk van het dorps-hof "Wolfsputte" (CAI ID 103402, zie verder). De parochiegeschiedenis van Hombeek ving aan met de schenking van het altaar van Hombeek aan de abdij van Kortenberg in 1129. Door de invloed van deze abdij en de abdij van Leliëndaal ontwikkelde Hombeek zich in de tweede helft van de 13de eeuw tot een belangrijk centrum met een echte "ecclesia". De 13de-eeuwse kerk was een romaans éénbeukig kerkje met een rechthoekig koor en een vierkante westtoren. De kerk verkeerde na de godsdienstconflicten in de 16de eeuw in een vervallen toestand. Er werden verschillende herstellingswerken en gedeeltelijke heropbouwwerken uitgevoerd. In 1661 werd het schip volledig heropgebouwd. Vervolgens werden er twee zijbeuken gebouwd. Het koor werd nog eens herbouwd en vergroot in 1737. In 1751 werd de toren verhoogd en werd er een klokvormige torenhelm gebouwd. De kerk werd in het midden van de 19de eeuw (1855-1858) volledig herbouwd en vergroot. Enkel de 13de-eeuwse westtoren bleef behouden. Een laatste bouwperiode vond plaats in 1936-1943, nadat een orkaan de toren en kerk in 1936 zwaar beschadigd had. De St.-Martinuskerk werd eertijds omgeven door een kerkhof, dat in 1956 verwijderd werd.²³

Verder werd in de dorpskern van Hombeek (ID 1710) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hierbij werden ter hoogte van het dorpsplein muurresten van de verdwenen, laatmiddeleeuwse pastorie vastgesteld. Ook werden er op het plein greppels, een vermoedelijke loopgraaf, kuilen en paalsporen uit de nieuwe en nieuwste tijd aangetroffen. Ter hoogte van de kerktuin, ten noorden van de kerk, werden resten van begraving uit de nieuwste tijd en muurresten van grafmonumenten aangetroffen. De begravingen zijn vermoedelijk rond 1900 te dateren.²⁴ Op de locatie van de voormalige pastorie vond ook een opgraving plaats (CAI ID 222514), waarbij funderingen en resten van kelders uit de late middeleeuwen tot nieuwste tijd werden aangetroffen. Er werd weinig vondsmateriaal gevonden. Volgens geschreven bronnen ging de pastorie terug tot in de 15de eeuw.²⁵

Er bevinden zich ook nog resten uit de nieuwe tijd in de omgeving. Ten westen situeert zich de herberg "In den Engel" (CAI ID 103401), die eertijds mogelijk ook gekend was als "Herberg Sint-Huybrecht". De oudste vermelding van de herberg dateert uit 1560. Het gebouw werd herbouwd rond 1608. De naam

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Eglegemvijver 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102260> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Bergenstraat 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102258> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: St.-Martinuskerk [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103404> (Geraadpleegd op 14-06-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Martinus [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1611> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²⁴ Reyns *et al.* 2017, 68, 71-72

²⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Pastorie [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/222514> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

"In den Engel" werd genoemd vanaf 1615. Op dat moment bestond de herberg uit een "huysinghe, schuere, stallinghe ende ander syn toebehoerten...".²⁶

Ten westen bevindt zich ook het Landhuis "Hof te Wol(fs)putte" (CAI ID 103402) of "'t Croesershuis" uit de 17de eeuw. Beide namen verwijzen naar vroegere eigenaars van het speelhuis. Het Hof te Wolfsputte was oorspronkelijk een Brabantse enclave. In de 17de eeuw werd het omschreven als "'t speelhuis van d'erffgenaemen van der Nath, 3 dw. 60 r. groot, geheel omwaertert, metten wallen ende bempt daeraen, geleghen byden steenwech van Hoembeke naer Mechelen". De omgrachting is verdwenen sinds ca. 1900. Het landhuis dateert in zijn huidige vorm van ca. 1844.²⁷

Tot slot is er nog een cartografische indicator uit de nieuwe tijd aanwezig in de omgeving. De voormalige "Liefkensvroeyhoeve" (CAI ID 103410), die ten zuidwesten gesitueerd was, is weergegeven op de Ferrariskaart en ging dus minstens terug tot in 1771-1778 (terminus ante quem).²⁸ De hoeve kende mogelijk al een oorsprong in de middeleeuwen. Tijdens een vooronderzoek vlakbij deze locatie (CAI ID 219599) werden namelijk laatmiddeleeuwse sporen gevonden die mogelijk gerelateerd zijn aan de Liefkensvroeyhoeve.²⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving die hierboven niet besproken werden, bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

*Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?*

Het onderzoeksgebied is gelegen in de vallei van de Zenne. Dit maakt dat we er relatief jonge fluviatiele afzettingen uit het Holocene en mogelijk nog het Tardiglaciaal kunnen verwachten. Dit betekent dat we mogelijk te maken kunnen hebben met afgedekte oudere vindplaatsen. Aan de andere kant is het mogelijk dat deze relatief jonge fluviatiele werken gezorgd heeft voor erosie binnen het onderzoeksgebied.

Gekende archeologische waarden in de omgeving zijn opvallend talrijk. Ze wijzen op menselijke activiteiten in het verleden tijdens de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Er zijn echter nauwelijks gekende archeologische waarden die eenzelfde

²⁶Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: In den Engel [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103401> (Geraadpleegd op 14-06-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Herberg In den Engel [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1606> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²⁷Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hof te Wolfsputte [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103402> (Geraadpleegd op 14-06-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Landhuis Hof te Wolfsputte [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1609> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²⁸Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Liefkensvroeyhoeve [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103410> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

²⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Zemstseweg I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/219599> (Geraadpleegd op 14-06-2021)

landschappelijke ligging als het onderzoeksgebied kennen. Daarom kunnen we enkel algemeen van een archeologisch potentieel voor resten uit deze periodes spreken.

Historische kaarten en luchtfoto's geven aan dat het terrein reeds sinds de 16de eeuw grotendeels in gebruik is als nat grasland. Dit kan er op wijzen dat het terrein in het verleden weinig aantrekkelijk was voor menselijke activiteiten. In de 18de eeuw verschijnt centraal binnen het onderzoeksgebied ook bos en een perceel akkerland. Dit kan er mogelijk op wijzen dat zich centraal een verhevenheid bevindt, die mogelijk in het verleden aantrekkelijk was voor menselijke activiteiten. Ook in het zuiden, waar de bodemkaart de aanwezigheid van een zandleem bodem aangeeft, kan een lokale verhevenheid aanwezig zijn. Dat de rest van het onderzoeksgebied op de bodemkaart aangegeven wordt als kleigrond, heeft te maken met de eerder vermelde alluviale afzettingen.

Na 1971 zien we de aanleg van een eerste sportveld en evolueert de situatie tot wat ze vandaag de dag is. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein zoals we die konden reconstrueren, zijn geen grootschalige verstoringen van het bodemarchief te verwachten.

Wat is de impact van de geplande werken?

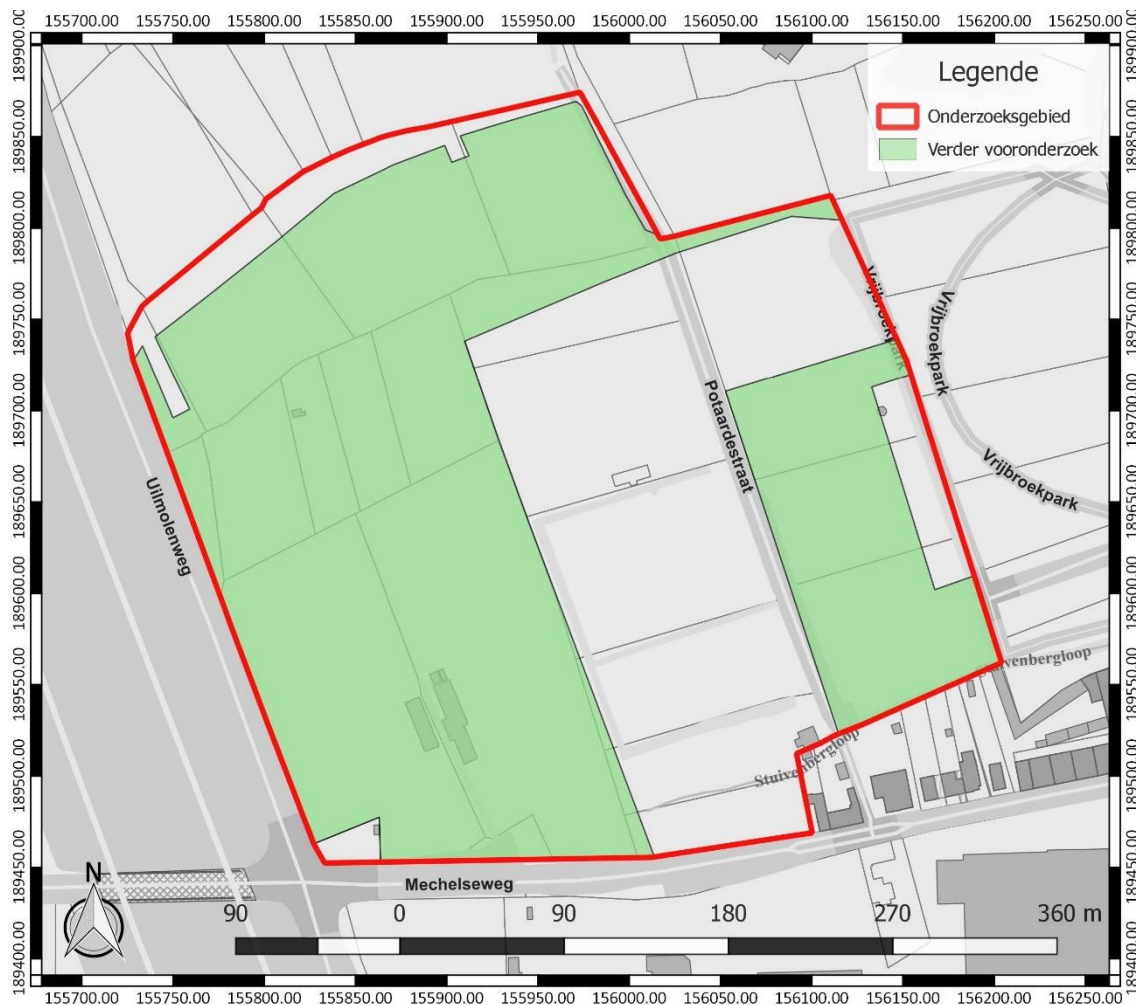
In een zone van ca. 8,827 ha binnen het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de sloop van de huidige bebouwing en een groot deel van de bestaande verhardingen, evenals het rooien van verschillende bomen. Verder voorzien de werken in de aanleg van nieuwe sportvelden, een parking, een wadi en een nieuw gebouw. De diepte van de geplande bodemingrepen varieert van 20 cm tot ca. 80 cm. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is. Wanneer er meer inzicht is in de diepte van het archeologisch relevante niveau dient de impact van de geplande werken hier opnieuw aan afgetoetst te worden. Er kan dan uit blijken of er zones zijn waar de geplande werken geen negatieve impact op het relevante archeologische niveau zullen hebben.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont een heel tweeledig beeld. Zo zijn er opvallend veel gekende archeologische waarden in de omgeving aanwezig, maar ze hebben niet dezelfde landschappelijke ligging als het onderzoeksgebied. Het terrein is namelijk gelegen in de vallei van de Zenne. Er zijn relatief jonge fluviatiele afzettingen te verwachten. Daaronder kunnen nog goed bewaarde oudere afzettingen voorkomen, maar het is ook mogelijk dat de fluviatiele werking in het verleden gezorgd heeft voor erosie. Verder onderzoek naar de bewaring van het bodemarchief is nodig om hierop een antwoord te bieden. Naar landgebruik toe zien we dat een groot deel van het onderzoeksgebied lange tijd in gebruik was als nat grasland. Dit was wellicht een minder aantrekkelijk gebied voor menselijke activiteiten anders dan veeteelt. Het is echter mogelijk dat in dit landschap kleine, drogere verhevenheden aanwezig waren, die wel andere menselijke activiteiten gekend hebben. We vermoeden de aanwezigheid van dergelijke kleine verhevenheden omdat historische kaarten tonen dat centraal binnen het onderzoeksgebied in het verleden een perceel akkerland aanwezig was en op basis van de bodemkaart is ook een verhevenheid in het zuiden van het onderzoeksgebied te vermelden. Om met zekerheid uitspraken te kunnen doen over het archeologisch potentieel van het terrein, is verder vooronderzoek nodig. Op dit moment hebben we onvoldoende gegevens om met zekerheid aan te tonen dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Uit een evaluatie van de geplande werken op het terrein blijkt verder ook dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied bedreigd is. Daarom wordt verder vooronderzoek nodig geacht in de zone waar bodemingrepen gepland worden in het kader van de vergunningsaanvraag. Het betreft een zone van ca. 8,827 ha.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel

gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat nagenoeg het volledige terrein in gebruik is als grasland, of bebouwd en verhard is.

Figuur 34: Aanuiding van de zone waar verder vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont een tweeledig beeld. Er zijn opvallend veel gekende archeologische waarden in de omgeving aanwezig, maar ze hebben niet dezelfde landschappelijke ligging als het onderzoeksgebied. Het terrein zelf is gelegen in de vallei van de Zenne. Er zijn relatief jonge fluviatiele afzettingen te verwachten. Daaronder kunnen nog goed bewaarde oudere afzettingen voorkomen, maar het is ook mogelijk dat de fluviatiele werking in het verleden gezorgd heeft voor erosie. Verder onderzoek naar de bewaring van het bodemarchief is nodig om hierop een antwoord te bieden.

Naar landgebruik toe zien we dat een groot deel van het onderzoeksgebied lange tijd in gebruik was als nat grasland. Dit was wellicht een minder aantrekkelijk gebied voor menselijke activiteiten anders dan veeteelt. Het is echter mogelijk dat in dit landschap kleine, drogere verhevenheden aanwezig waren, die wel andere menselijke activiteiten gekend hebben. We vermoeden de aanwezigheid van dergelijke kleine verhevenheden omdat historische kaarten tonen dat centraal binnen het onderzoeksgebied in het verleden een perceel akkerland aanwezig was en op basis van de bodemkaart is ook een verhevenheid in het zuiden van het onderzoeksgebied te vermelden.

Om met zekerheid uitspraken te kunnen doen over het archeologisch potentieel van het terrein, is verder vooronderzoek nodig. Op dit moment hebben we onvoldoende gegevens om met zekerheid aan te tonen dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Uit een evaluatie van de geplande werken op het terrein blijkt verder ook dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied bedreigd is. Daarom wordt verder vooronderzoek nodig geacht binnen het volledige onderzoeksgebied.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Meylemans, E., 2015: Van jager tot boer: 7000 jaar bewoning langs een rivier in het Zennegat te Mechelen, *Monumenten, landschappen en archeologie. Tweemaandelijks tijdschrift van de Vlaamse overheid, Onroerend Erfgoed* 34-2, 38-47.

Reyns, N./L. Claessens/J. Bruggeman, 2017: *Archeologienota Hombeek (Mechelen) – Dorpskern*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 327).

4.2 Websites

Cartesius (2021)

<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)

<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)

<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

